

la memòria

DEMOCRÀTICA

1939-1976

Dades CIP:

Fundació Cipriano García – Arxiu Històric de CCOO de Catalunya

La Memòria Democràtica de Sabadell (1939-1976) / Fundació Cipriano García – Arxiu Històric de CCOO de Catalunya
76 p.; 21 cm.

Catàleg de l'exposició

ISBN 84-89511-04-7

I. Títol 1. Catalunya – Sabadell – Història – 1936/1976
946.711 “1939/1976”

Primera edició, novembre 2001

Tiratge: 1.500 exemplars

© Fundació Cipriano García – Arxiu Històric de CCOO de Catalunya, 2001

Via Laietana 16. 08003 Barcelona

Amb la col·laboració de: Diputació de Barcelona

Amb el suport de: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura

Impressió i maquetació: Ingràfic, s.l.

ISBN: 84-89511-04-7

Dipòsit Legal: B-16.380-2001

ORGANITZEN:

Amb el suport de:

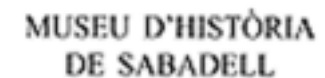

ARXIU HISTÒRIC DE SABADELL

Amb el patrocini de:

Col·laboren:

Comissariat: Xavier Domènech Sampere, Javier Tébar Hurtado, Juanma García Simal.

Consell Assessor: Josep Maria Benaül, Carme Molinero Ruiz, Pere Ysàs Solanes, Martí Marín Corbera

Disseny i producció de l'exposició: Espai Visual.

Disseny del cartell: Josep Domènech Codina

Agraïments: Raimon i Annalisa Corti, Xavier Vinader, Dionisio Giménez, Carme Canyadell, Ginés Fernández, Álvaro García Trabanca, Manuel Navas, Lluís Casanovas, Francisco Morales, Resurrección Fernández, Juan González Merino, Antonio González, Antoni Farrés, Ángel Rey, Jerónimo Vázquez Rey, Juan Ignacio Valdivieso, Remei Bona, Francisco Morante, Joaquín Zamoro.

SUMARI

Llibertat, tolerància i democràcia, Manuel Bustos i Garrido, alcalde de Sabadell.....	7
La fragilitat de la memòria, la confiança en la història, Ángel Rozas Serrano, president de la Fundació Cipriano García – Arxiu Històric de CCOO de Catalunya.....	9
I.- Estudi Introductor: El model de Sabadell, Xavier Domènech Sampere, historiador	11
II. Exposició “La memòria democràtica de Sabadell”	29
● Hora foscant	31
● Noves realitats, nous sabadellencs	35
● Petits grans canvis.....	39
● Els moviments socials prenen la paraula	43
● L’emergència d’una nova societat civil.....	47
● La vaga general.....	51
● La vaga del metall.....	55
III. Cronologia bàsica del moviment obrer i de l’antifranquisme a Sabadell (1959-1976)	59

LLIBERTAT, TOLERÀNCIA I DEMOCRÀCIA

L'any 1976 es van produir una sèrie d'esdeveniments claus a la nostra ciutat en el marc de la Vaga General, uns fets importants des d'un punt de vista local i que també van tenir una dimensió d'abast estatal que va fer córrer rius de tinta en els mitjans de comunicació i va provocar posicionaments per part dels alts càrrecs polítics, ministres i agents socials i econòmics del país.

És en aquest context que, fruit de la col·laboració entre l'Ajuntament de Sabadell, l'Arxiu Històric de la ciutat, la Fundació Cipriano García - Arxiu Històric de la CONC i el Grup de Recerca sobre l'Època Franquista de la UAB proposem la difusió d'aquest Projecte de memòria democràtica de Sabadell (1939-1976) amb l'objectiu clar de recuperar la memòria històrica de la lluita antifranquista a Sabadell, però també per donar elements per a la reflexió i l'anàlisi de la situació actual de la nostra societat.

Aquest exercici de recuperació de la memòria històrica és indispensable si volem fornir de referents vàlids l'estructura democràtica de la nostra societat actual. Això ens permetrà enfortir valors com el civisme, la tolerància o el respecte i ens ajudarà a fer més fàcil el camí cap a una societat més progressista, més lliure i més forta, perquè el just reconeixement del nostre passat i una visió auto-crítica del present en què vivim són els pilars més sòlids per començar a construir un futur millor.

D'una manera o altra, recuperem aquí el paper que llavors va tenir la nostra societat civil en el procés de democratització i reconstrucció nacional per mitjà de les seves múltiples manifestacions: des dels moviments obrers i veïnals fins als partits polítics i les organitzacions sindicals. És hora, doncs, d'incloure a la nostra cultura cívica aquesta part de la memòria democràtica que és la lluita antifranquista sabadellenca.

Tot plegat ens ha de servir perquè, per mitjà de la participació activa de la ciutadania, reconstruim la nostra pròpia història, sovint oblidada o esbiaixada, i col·loquem al lloc que els correspon els valors de la llibertat, la tolerància i la democràcia.

Manuel Bustos i Garrido
Alcalde de Sabadell

LA FRAGILITAT DE LA MEMÒRIA, LA CONFIANÇA EN LA HISTÒRIA

El dinamisme *fràgil* i canviant de la memòria és el material sobre el qual construïm la nostra identitat. Per això mateix, el projecte d'intervenció cultural anomenat La Memòria Democràtica de Sabadell intenta establir un diàleg entre la memòria individual i col·lectiva de la ciutadania i una altra memòria artificial -que no vol dir artificiosa- fixada a partir de la recerca històrica.

Els materials recollits en aquest llibre conformen l'exposició, que és una de les peces centrals d'aquest projecte, completada amb dues línies d'actuació més. Mentre duri l'exposició es faran dos cicles de conferències, un d'especialistes sobre la història de la ciutat i un altre de protagonistes, que seran al llarg dels mesos de novembre i desembre d'enguany. Una tercera línia d'actuació la constitueix el treball del grup de professors i professores que desenvoluparan propostes didàctiques per als estudiants d'ESO i Batxillerat a partir dels materials seleccionats per a l'exposició que acull el Casal Pere Quart. Hem volgut, a més, estimular la interactivitat del projecte a partir dels materials compilats en allò que es podria considerar com una projecció bessona de l'exposició, és a dir, en la pàgina web que s'ha creat per a aquesta ocasió, l'adreça de la qual és www.memoriademocratica.org.

Aquesta exposició tindrà un caràcter itinerant, visitarà els diferents centres cívics de la ciutat de Sabadell i a més també s'exposarà en la gran infraestructura cultural que és el Museu d'Història de Catalunya, en els mesos de març i abril del proper any 2002. Això respon a la nostra voluntat d'oferir possibilitats perquè els sabadellencs puguin participar en el diàleg que proposem i també a la consideració que el *model Sabadell*, esmentat en el text de Xavier Domènech en aquesta mateixa publicació, no respon a l'enfocament d'una història local petita i tancada. Estem convençuts de la utilitat d'una lent de microscopi per analitzar els processos generals i els esdeveniments d'un període recent de la nostra història.

Volem agrair el suport de l'Ajuntament de Sabadell i l'Arxiu Històric de Sabadell, així com de les institucions, empreses i entitats que han col·laborat per portar a terme una proposta com la promoguda i organitzada per la Fundació Cipriano García - Arxiu Històric de CCOO de Catalunya i pel Grup de Recerca sobre l'Època Franquista de la UAB i . A més volem fer menció del paper de la Unió Comarcal de CCOO del Vallès Occidental, que ha mostrat que els projectes culturals han d'ésser concebuts de manera oberta i plural, i sobretot han demostrat que el sindicalisme de classe té un paper en l'espai de la política cultural de la nostra Ciutat.

L'itinerari expositiu de la Memòria democràtica de Sabadell s'inicia amb una relació de noms de víctimes i de repressaliats a Sabadell el 1939 de prop de 4.000 persones. Per a mi, i suposo que per a alguns visitants també ho serà, ha estat un cop. M'hi ha fet reconèixer, perquè jo, com altres, estic fet també d'una *memòria de derrota i de diàspora*, a la qual no vull renunciar. Un desig seria que això serveixi per *caure de memòria*, no per justificar res, sinó sobretot per no negar les evidències. Aquest inici colpidor

m'ha fet escollir un fragment de la darrera obra publicada per Antonio Muñoz Molina, *Sefarad. Una novela de novelas*, per tancar aquest text de presentació.

“(…) en una página de Internet he encontrado, en letras blancas sobre fondo negro, la lista de los sefardíes de la isla de Rodas deportados a Auschwitz por los alemanes. Habría que ir leyéndolos uno por uno en voz alta, como recitando una severa e imposible oración, y entender que ni uno solo de esos nombres de desconocidos puede reducirse a un número en una estadística atroz. Cada uno tuvo una vida que no se pareció a la de nadie, igual que su cara y su voz fueron únicas, y que el horror de su muerte fue irrepentible, aunque sucedieran entre tantos millones de muertes semejantes. Cómo atreverse a la vana frivolidad de inventar, habiendo tantas vidas que merecieron ser contadas, cada una de ellas una novela, una malla de ramificaciones que conducen a otras novelas y otras vidas”.

Ángel Rozas Serrano

President de la Fundació Cipriano García – Arxiu Històric de CCOO de Catalunya

El model de Sabadell

En homenatge a Cipriano García i el seu model de Terrassa, i a tots els lluitadors i lluitadores de l'antifranquisme de Sabadell, que aconseguiren que una altra ciutat fos possible.

I

Sabadell ha estat, al llarg del segle que hem tancat, un mirall, un laboratori, on les línies de tensió que es mouen dins del país han emergit i coincidit en un gresol prou gran per interactuar lliurement i prou petit, a diferència de la gran metròpoli barcelonina, perquè no es perdessin en l'anomia urbana. És en aquesta condició —i en la realitat d'una ciutat preocupada per preservar el seu patrimoni històric, inclosos els seus moments més crítics— que hem de buscar la raó del fet que tantes mirades d'historiadors i historiadores s'hagin dirigit cap a nosaltres i cap al nostre esdevenir.

Una realitat que, de la mateixa manera que encerta a il·luminar amb nous colors la història del nostre país, llança interrogants, en la resposta dels quals es troben les claus del nostre esdevenir col·lectiu. En aquest sentit la conflictivitat que es va desenvolupar a la ciutat al llarg dels anys seixanta i setanta, el teixit social emergent que va néixer paral·lelament a aquesta conflictivitat i la transformació social, política i cultural de la ciutat són difícils d'encabir en les explicacions dominants del nostre passat. Especialment lluminosos són en aquest cas els fets que es succeïren el 1976 durant la gran vaga general del febrer. De fet, davant de les explicacions històriques dominants sobre el període franquista i la transició democràtica, aquella vaga general protagonitzada per la gent comú planteja dos grans interrogants que no poden ser obviats, ni resolts amb lleugeresa. Dues preguntes que no es poden desestimar fàcilment, si no es volen explicar els fets del febrer del 1976 com un bolet estrany en el camp dels esdeveniments del nostre passat: Com és possible que una oposició antifranquista "dèbil" hagués pogut plantejar una vaga ciutadana de l'envergadura de la que es va viure a Sabadell? I quin paper se li ha de donar en les explicacions tradicionals sobre el canvi polític, que menystenen completament aquests fets? La segona pregunta es podria obviar si Sabadell hagués estat un cas únic, però Vitòria, el Baix Llobregat, Madrid.... on es visqueren processos semblants, li confereixen prou relleu per seguir-la mantenint amb força. De fet, entendre com es pogué donar la vaga general de Sabadell i quin paper van tenir aquests esdeveniments en el canvi polític espanyol són les preguntes clau que ens permetran entendre les peculiaritats de la lluita antifranquista i democràtica a la nostra ciutat, i com es projecta el model de Sabadell en el marc d'una explicació renovada del canvi polític sota el franquisme.

De fet, malgrat que la vaga general de 1976 pugui ser explicada des dels seus motius concrets, quan un s'aproxima a la realitat històrica cada cop se li fa més evident que els canvis essencials no s'havien produït pas en aquest període, sinó en la dècada ante-

rior. Fou en aquell moment, i no abans ni després, que es plantejaren les bases d'una situació política radicalment diferent de la que s'havia viscut fins llavors. És més, aquests canvis, que no passaren desapercebuts per al règim, i tampoc per a l'oposició, tingueren uns protagonistes molt concrets: els nous moviments socials. La cesura que es produí en aquells moments explica les condicions i els motius, en part, del canvi polític espanyol que es produiria quinze anys després, i en el cas de Sabadell dóna compte del que passarà durant la vaga general, tant en la seva força com en les seves contradiccions. Les explicacions de la transició, tancades cronològicament en uns pocs anys, han "oblidat" fàcilment la importància d'aquests esdeveniments i han pogut afirmar sense gaires problemes el protagonisme gairebé únic de les elits polítiques en el canvi polític espanyol. Però la realitat, quan se li tanca la porta, no és gaire estrany que t'entri per la finestra, i en aquest cas integrar els conflictes socials i polítics viscuts durant aquells anys dins dels paradigmes establerts sobre la transició significarà, probablement, la seva fi.

No és possible limitar la relació entre moviments socials, societat civil i canvi polític en el període conegut com a transició, com tampoc no ho és encabir les actituds democràtiques i la lluita per la llibertat en aquest curt espai de temps. És més, al nostre entendre, el canvi polític espanyol és inexplicable limitant la seva cronologia al que succeí després que acabés l'agonia del dictador. Si sortim dels rígids límits del paradigma comunament acceptat sobre la transició, la seva comprensió s'amplia i, de fet, s'entra en el camí d'explicar-la integralment, tal com ens mostra el cas de Sabadell. És curiós observar com molts dels entrevistats en el marc dels treballs de recuperació de la memòria històrica antifranquista a Sabadell, quan són interrogats sobre com era possible que actuessin com ho feien sota l'Espanya franquista —reunions públiques, premsa alternativa, manifestacions, etc.—, responguin amb una afirmació, si més no, aparentment confusa, *grosso modo*: "ja érem en els temps de la transició". És possible afirmar que durant els anys seixanta s'era en la transició? Més enllà dels panegírics posteriors de la tecnocràcia de l'Opus, evidentment no. Però si sortim de la lògica nominal i ens endinsem en el que realment es vol dir, la resposta admet nous matisos: ja s'estava vivint en temps de canvi polític que preludia continguts democràtics. Un canvi no propiciat pels "democratitzadors encoberts", tal com alguns historiadors han volgut descriure l'administració franquista, que acomiadaven, detenien i torturaven aquells que realment protagonitzaren activament el canvi. Però perquè aquest camí es pogués transitar, la voluntat —condició indispensable i tanmateix no suficient, com pogueren comprovar molts lluitadors i lluitadores dels anys quaranta i cinquanta— s'hagué d'aliar amb altres factors.

II

Les riudes i les nevades de 1962 descobriren, fins i tot per a aquells que volien romandre cecs davant la realitat, que Sabadell era una ciutat plena de contradiccions i nous elements, allunyats del "Sabadell de tota la vida". Una ciutat amb suburbis inhabitables, amb unes autoritats que no donaven resposta a les necessitats vitals de la majoria dels seus pobladors i on les noves generacions havien de buscar fora de les ideologies i explicacions oficials la resposta a les seves inquietuds. La ciutat ja feia anys, però, malgrat

les aparences, que havia deixat de ser aquella realitat viva i plural de principi de segle. Vint anys de franquisme no havien passat en va, no havia estat un breu parèntesis. Sabadell, després de la Guerra Civil i les dècades que la seguiren, era una realitat esquarterada. La construcció del *Nuevo Estado* i el projecte feixista que s'hi trobava dessota comportaren una ruptura social sense precedents en la nostra contemporaneïtat. El franquisme no era tan sols un projecte polític que volia restablir un ordre social burgès subvertit simbòlicament, ja que en altres camps la subversió no anà gaire més lluny, per l'experiència de l'etapa republicana i la Guerra Civil; pretenia realitzar una *tabula rasa*, que arribava fins al segle xvi, i construir una nova comunitat nacional que eliminés tant les cultures polítiques i de classe, com les bases socials que les sustentaven. Per generar aquesta nova comunitat nacional, desfermà una violència sense parangó per tal d'assegurar l'eliminació cultural, social i física de tots aquells elements considerats com a "degenerats". Fou llavors quan la identitat nacional homogeneïtzadora fou definida per exclusió i es qualificà tot allò que es considerava aliè a la comunitat com a antiespanyol; liberals, republicans, maçons, socialistes, comunistes, anarquistes, feministes i un llarg etcètera entraven dins d'aquesta nova categoria elevada a principi d'Estat. Intentar convertir una societat plural i complexa en una comunitat homogènia, amb tota la violència que això implicava, aconseguí mitjançant l'exili, la mort i el silenci transformar profundament la realitat espanyola. Sabadell no en restà al marge i, de fet, 59.000 fitxes de repressió obertes en una població de poc més de 47.000 habitants en donen testimoni. Díficilment, llavors, durant els vint anys que seguiren es pogué donar cap resposta al franquisme i, àdhuc, aquesta tampoc no aparegué durant les vagues de 1951 i 1956 a Sabadell. Ciutat tradicionalment d'esquerres, restà reclosa en si mateixa; les poques persones compromeses que hi quedaven, després de les depuracions anteriors a la Segona Guerra Mundial, es veien obligades a callar en la resignació d'una resistència que no anava més enllà de l'àmbit privat, i encara aquest es trobava envaït pel temor. Ciutat controlada, on cada un dels seus habitants era conegut pels seus semblants i vigilat per un règim amb abundant informació sobre les seves actituds polítiques i socials, no podia per ella mateixa generar els canvis que arribarien durant la dècada dels seixanta. Curiosament, però, aquest mateix projecte de depuració i de construcció d'una nova comunitat nacional generà els seus propis elements de desintegració. Dit des d'un marxisme una mica vulgar, la tesi genera la seva antítesi, o, des de la vella imatge benjaminiana, referent al problema de la cultura però també aplicable aquí, *"Igual que las flores que tornan al sol su corola, así se empeña lo que ha sido en volverse hacia el sol que se levanta en el cielo de la historia. El materialista histórico tiene que entender de esta modificación, la más imperceptible de todas"*.

La depuració, aplicada a escala "nacional", no només produí la mort i l'exili d'una gran part de les poblacions urbanes de l'Estat; també significà l'expulsió de molts habitants del sud del país dels seus pobles d'origen. Atomitzats per la repressió, les llistes negres i el trencament de les xarxes de solidaritat tradicionals produït pel terror franquista, es refugiaren en les grans concentracions urbanes, on l'anonimat era garantia de supervivència. Si bé gran part de la migració fou econòmica, significativament molta de la primera gent que decidí marxar de la seva terra trobava la seva motivació principal en la fugida d'una realitat política imposada pel règim. A les coves de Sant Oleguer, al barri de Ca n'Oriac, a Torre Romeu o a la Creu de Barberà es trobaren molts d'aquests "altres"

immigrats. Potser el cas més espectacular fou el dels immigrants de Guadahortuna. La seva vinguda a Sabadell a final dels anys cinquanta no s'hauria produït mai sense la conjunció d'un estat de necessitat en el seu poble d'origen i l'atracció que oferia el desenvolupament econòmic de Sabadell; però tampoc seria explicable fora d'un fet polític concret: les diverses caigudes dels comitès provincials del PCE d'Andalusia que afectaven una població amb una forta militància política.

Aquestes noves comunitats que es gestaren en el Sabadell dels suburbis, anòniques en l'origen, construïren ràpidament noves xarxes de solidaritat entre elles. Les condicions de vida els hi impel·lien, i en aquest marc es pogué produir el renaixement de la militància a Sabadell. Si la ciutat tradicional era coneguda i controlada, les noves comunitats suburbials estaven compostes de gent anònima que s'havia de valer per ella mateixa per poder sobreviure. Així s'establiren xarxes de coneixença i de confiança que permetien als nous militants trobar un espai on difondre les seves consignes a recer del control del règim i també a recer dels mecanismes de control social de les seves poblacions d'origen. Perquè és clar que, si els que vingueren foren molts, no pas tots havien emigrat. De fet, paradoxalment, i en una d'aquelles petites ironies que la història es permet molt de tant en tant, la depuració tingué un doble significat: si per una banda el primer franquisme generà comunitats en què els afectes o els indiferents eren majoria, significativament també produí que els depurats o expulsats d'aquestes "noves" comunitats en generessin de pròpies, homogènies en termes de classe i en el cor de les zones més dinàmiques del país durant la dècada dels seixanta. Així la depuració funcionà, però funcionà en un doble sentit, creant uns suburbis obrers on els principals militants polítics eren d'esquerres i on la reconstrucció cultural i simbòlica es realitzà a partir d'una relectura de les pròpies tradicions en termes de classe —és per això que no era el mateix la *Feria de Abril* a Catalunya que a Sevilla, per posar-ne un exemple clar. Les noves xarxes relacionals, les primeres formes d'organització popular i fins i tot l'Església quedaren profundament tenyides d'aquesta nova realitat.

És precisament en la interrelació entre aquestes noves comunitats anònimes i el Sabadell tradicional on trobem les bases que permeteren articular l'antifranquisme des d'unes condicions radicalment diferents. Molts dels militants del Sabadell històric, i joves generacions impactades per les noves realitats que s'obrien als seus ulls, entraren en relació amb els problemes d'aquestes comunitats, crearen escoles, feren d'assistents socials, es convertiren en capellans obrers, etc. Els canvis als quals s'havia sotmés Sabadell conscienciaren a una nova generació, però alhora obriren un espai de treball que abans no existia, com comprovaren molts dels antics militants. La intersecció entre els militants del Sabadell tradicional i els militants vinguts de la migració dins l'espai dels nous suburbis obrers, on l'Estat pràcticament no tenia cap intervenció activa, generà unes comunitats populars noves que en el seu imaginari col·lectiu es representaven com a comunitats obreres discriminades i, per tant, poc afectes al règim.

Paral·lelament a la formació d'aquestes comunitats, i de manera relacionada per un origen comú en els canvis estructurals de la societat dels anys seixanta, es produïren una sèrie de transformacions en l'ordre laboral que foren determinants per entendre el que

va succeir durant aquells anys. La introducció de noves formes d'organització del treball i l'expansió dels mercats interns i externs del teixit industrial de Sabadell obligà moltes de les indústries de la ciutat a negociar amb els treballadors els ritmes de treball, els sistemes de primes, els salaris, etc., ja fos via convenis col·lectius o bé via pactes puntuals. En aquest marc, si la conflictivitat laboral ja despuntava amb la introducció dels nous militants provinents dels suburbis obrers, s'obrí una nova estructura d'oportunitats des de la qual poder plantejar el conflicte obrer. Ara ja no eren els conflictes a peu de màquina, provocats per condicions intolerables, que es plantejaven com el tot o res, sinó conflictes sostinguts en el temps enllaçats amb dinàmiques de negociació que introduïen ritmes nous en la conflictivitat social i aconseguiren èxits parcials. Les xarxes comunitàries anteriors a l'emigració, especialment en aquells casos en què l'emigració d'origen havia estat massiva, produïren la concentració de militants polítics. Especialment paradigmàtica en aquest sentit és l'entrada dels emigrants de Guadahortuna a les empreses del metall. De fet, la conjunció d'aquests dos fenòmens —la concentració de “certs” immigrants en les principals plantilles del metall, com en el cas de l'ODAG o Fundiciones Suñer, i el canvi en el marc de les relacions laborals— permeté la reaparició de la forma tradicional d'acció obrera: la vaga. L'extensió de les vagues s'anà accelerant a mesura que s'enfilava la dècada dels seixanta, sota la percepció, sustentada per la realitat, que tan sols a partir d'aquestes accions es podien aconseguir millores substancials en les condicions col·lectives. Tanmateix, en un primer moment aquestes vagues restaven isolades en les grans plantilles i, si bé a curt termini aconseguïen èxits notoris, a la llarga, per falta de recursos organitzatius, capacitat de pressió i d'una solidaritat que permetés sustentar el conflicte al llarg del temps, no es podia anar gaire més enllà de petites millores. Dos factors contribuïren a sortir d'aquesta situació.

L'any 1966, producte d'una operació encaminada a augmentar el suport social d'un dels sectors del règim —el falangisme—, s'inicià una campanya relativament oberta per elegir els enllaços sindicals. Això en si mateix no tenia res de significatiu: durant anys els treballadors i treballadores de Sabadell havien participat en eleccions similars sense que els despertessin gaire interès, però la conjunció de les noves oportunitats que s'havien obert en la negociació col·lectiva i l'existència de nous nuclis militants desconeguts per les autoritats va permetre que aquestes eleccions fossin un èxit per a l'oposició. Els nous enllaços i jurats tenien un paper important per fer dins i fora de l'empresa en la negociació col·lectiva, paper pràcticament inexistent abans i que ara es mostrava com a cabdal en el decurs dels conflictes. Si abans, en els nous conflictes dels anys seixanta, aquests enllaços es convertien en un fre per desenvolupar la negociació dins del conflicte, ara amb els nous militants que accediren als càrrecs es garantia la representativitat dels treballadors, alhora que s'aconseguia una cobertura legal des de la qual actuar. No és estrany, llavors, que les minories militants dels suburbis obrers de Sabadell, a l'abric de la lluita de fàbrica, generessin una gran activitat a l'entorn d'aquestes eleccions. L'èxit fou rotund, la qual cosa explica que no es tornessin a fer unes veritables eleccions sindicals fins al 1975, especialment en el ram del metall, que era precisament el més lligat als canvis productius i a la nova classe obrera procedent de la immigració.

Paral·lelament a les eleccions, per organitzar-les però anant més enllà, s'articularen a la ciutat les primeres Comissions Obreres. En un procés extremadament ràpid, que indica l'existència d'un medi propici anterior, les CCOO es convertiren en la principal organització del moviment obrer de la ciutat. De fet, aconseguiren aglutinar per primer cop les diferents minories militants i els treballadors de fàbrica compromesos, fora de la militància clandestina, restringida a pocs. Des d'aquesta nova plataforma es donà contingut a les mobilitzacions obreres i, utilitzant els enllaços sindicals, s'aconseguí fer sortir la conflictivitat laboral del cul-de-sac en què es trobava.

Si abans de la creació de les CCOO i de les eleccions sindicals de 1966 les vagues restaven recloses a la fàbrica, amb poca capacitat per negociar i per mantenir-se al llarg del temps, mentre que la resta de treballadors de les mitjanes i petites empreses quedaven fora d'aquesta conflictivitat, ara aquestes dues realitats trobaven la seva solució en la seva interrelació. La nova conflictivitat que es desenvoluparia durant la segona meitat dels seixanta actuava de la següent manera: una fàbrica referent portava la seva mobilització a l'àmbit extern de la fàbrica amb concentracions davant de la CNS local, que reunien treballadors de diferents rams, la qual cosa amplificava la capacitat de pressió perquè convertia un problema laboral en un problema d'ordre públic; alhora, els conflictes de les fàbriques referents de Sabadell es feien coincidir amb la negociació dels convenis locals i comarcals, que en principi no els afectaven, per crear un espai de pressió en què poguessin actuar els treballadors de les concentracions industrials petites i mitjanes, que ara tenien representants sindicals disposats a portar les seves reclamacions a les plataformes de negociació oficial. D'aquesta manera s'aconseguia que els conflictes de les grans plantilles es poguessin exterioritzar al carrer i sostenir-se gràcies a la solidaritat obrera, i que redundessin en la millora general de les condicions de la classe obrera de la ciutat.

El que cal retenir d'aquesta nova conflictivitat, a part dels èxits parcials que anava recollint, és l'extensió d'una xarxa de solidaritat que conformaria el moviment obrer i la mateixa consciència de classe a nivell local. Aquesta solidaritat, teixida des de la lluita obrera, anava en cercles concèntrics de les grans plantilles a les petites en un camí de doble direcció. En el primer cercle trobaríem les grans plantilles de Sabadell, que estaven capacitades per mantenir conflictes oberts i aconseguir trencar els sostres salarials establerts, fent de guia per a la negociació col·lectiva general, en la qual també s'implicaven. En un segon nivell trobaríem empreses mitjanes i petites que, en el marc de l'acció col·lectiva endegada per les fàbriques referents, a les quals ajudaven amb la seva mobilització, podien desenvolupar una protesta obrera pròpia. I, finalment, en un tercer nivell, es trobaria la classe obrera en general, que es veia beneficiada dels resultats d'aquest nou model de conflictivitat. Aquest tercer nivell, compost per una classe obrera que o bé treballava en petits tallers, o bé es trobava en sectors amb poca tradició i recursos per a la conflictivitat, s'expressava clarament en l'àmbit vivencial de la nova classe obrera: el barri. Seria en aquest àmbit que el moviment obrer trobaria la solidaritat necessària, en forma de diners i aliments, i els recursos organitzatius, encarnats en les parròquies i les cases, que feien d'aixopluc, per poder desenvolupar el nou model de conflictivitat. En aquest context, les primeres associacions de veïns tingueren una funció cabdal en l'extensió de la solidaritat i l'amplificació de la nova conflictivitat.

Però, més enllà de la importància de les relacions internes que s'anaven establint a l'interior del nou moviment obrer, no hem de perdre de vista el que significaren aquests canvis externament. El moviment obrer fou un agent social "matiner" que aconseguí amb la seva pràctica d'ocupació de l'espai públic reduir els costos repressius per a la resta de moviments i accions de caràcter antifranquista. La conquesta del que en aquells anys es coneixia com a "espais de llibertat" fou encapçalada en el cas de Sabadell, on el moviment estudiantil universitari no tenia rellevància pública, pel moviment obrer. I a la vegada també fou un moviment "modular", en el sentit que oferí un nou repertori d'accions col·lectives que es podien socialitzar àmpliament dins de la societat civil de la ciutat. Amb la seva acció pública generà noves formes de confrontació amb el règim que anaven des de la recollida de firmes, les concentracions, les manifestacions, etcètera, fins a la vaga. Formes que podien ser assumides per la resta de nous moviments socials segons les seves pròpies característiques.

És més, l'aparició, en un marc renovat, del moviment obrer durant els anys seixanta suposà un trencament amb totes les formes anteriors de fer oposició. Durant els anys quaranta i els anys cinquanta, malgrat les transformacions produïdes, l'oposició antifranquista majoritària s'enfrontava directament amb el règim segons una estratègia que Gramsci havia caracteritzat com a guerra de moviments. L'estratègia de la Vaga Nacional Pacífica i la Jornada de Reconciliació Nacional responia a la creença que era possible fer caure el règim amb un desafiament directe concretat en una gran demostració nacional. El fracàs d'aquesta estratègia coincidí en el temps amb l'aparició d'un nou moviment obrer que va permetre fer un gir copernicà en la política de l'oposició. L'oposició antifranquista trobaria la seva forma privilegiada d'erosió del règim a partir de la protesta social ja no directa, sinó indirecta, concretada en problemes específics de malestar obrer, veïnal i cultural que permetien, a imatge del vell talp marxà, anar teixint una oposició àmplia, plural i popular, que interessava a milers de persones que no participaven directament de la resistència antifranquista. Era el que Gramsci també havia anomenat "guerra de posicions".

Però no hem de relacionar l'acció del moviment obrer a nivell local amb l'erosió directa del poder polític. El moviment obrer va obrir espais de llibertat que van deixar la porta oberta a una renovada forma d'oposició. Aquesta fou la seva primera aportació. Tanmateix, també generà una solidaritat i un compromís fora de la seva pròpia classe que el lligà indissolublement a un nou teixit social ciutadà i antifranquista emergent durant la dècada dels seixanta. La repressió que s'abocà sobre el moviment obrer decantà actituds de molts dels joves compromesos del Sabadell històric, que intentaven reemplaçar els militants caiguts i es comprometeren definitivament durant aquells anys. Aquests joves, per torna, formaven part de la generació que s'anava incorporant al teixit associatiu i cultural de la ciutat, al mateix temps que l'anaven creant. Així, el moviment obrer, caminant en el temps, anava recollint les solidaritats i recursos del tramut ciutadà de Sabadell, la qual cosa és essencial per comprendre el que s'esdevingué anys després. La mateixa configuració organitzativa del moviment obrer, no com a moviment sindical, sinó com a moviment sociopolític que anava tant al capdavant de la lluita obrera com de les reivindicacions nacionals —els primers detinguts a la ciutat per un 11 de

setembre eren militants de les COJ que responien als cognoms de Zamoro, Morante o Aguilar— fou clau perquè aquest procés eclosionés en l'articulació d'una societat civil antifranquista a nivell local amb uns objectius i un programa mínim comuns.

I és precisament en aquesta societat civil antifranquista on hem de trobar la genètica de la relació entre els moviments socials i el canvi polític. Els moviments socials generaven espais de llibertat, objectius comuns i programes alternatius de societat; la societat civil, relacionada amb aquests mateixos moviments, metabolitzava i amplificava aquests plantejaments creant una cultura alternativa a la societat oficial que s'anava estenent pels diferents sectors socials, i finalment el poder polític es veia obligat a abandonar espais socials per anar-se recloent darrere del control de la coerció. Era una lluita pel control de l'espai i el poder públic en termes d'hegemonia social, cultural i finalment política. El camp de batalla es trobava precisament en els vasos comunicants que estableix tota societat complexa i el seu cor principal residia en els moviments socials; en el moviment obrer com a principal agent d'acció i canvi social, i en el moviment veïnal com a principal nucli de diferents classes socials (obrers, petits comerciants, professionals...) i articulador d'alternatives concretes de gestió de la vida urbana quotidiana.

Tots aquests elements es generaren durant la segona meitat dels anys seixanta a Sabadell, i es posaren en joc en el bienni determinant de 1969 – 1970. El que passà en aquells moments explica l'eclosió final d'aquesta societat civil antifranquista. L'estat d'excepció de 1969, que culminava un repressió iniciada en el moviment obrer des de 1967, intentà desarticular el model de conflictivitat establert durant aquells anys i trencar les xarxes que li donaven cobertura. En un curt espai de temps es pot dir que ho aconseguí, però llavors el fenomen d'incorporació de les noves generacions de procedències diverses, i significativament també dels sectors més tradicionals de la ciutat, s'accelerà. Els militants caiguts eren substituïts ràpidament per les noves fornades cada cop menys identificables pels aparells repressius que, malgrat les successives detencions, finalment inutilitzaren tots els intents de desarticular els moviments d'oposició de la ciutat. Quan l'estat d'excepció s'acabà el Sabadell de l'oposició i la protesta havia patit grans sotragades i molts dels seus militants es trobaven reclosos a la presó, però alhora havia aprofundit també els seus llaços comuns i les seves diverses formes d'expressió s'havien unificat en les seves pràctiques.

De fet, 1969 – 1970 fou una data meridiana per a l'oposició catalana. Durant aquells moments les estratègies de l'oposició es diversificaren, a voltes de forma conflictiva, per sobreviure al període. Diversificació que, malgrat els conflictes que generà, tingué la seva altra cara en la innovació creativa que va permetre la incorporació d'una nova militància de procedències diverses. En el moviment obrer això tingué la seva màxima expressió en l'aparició de les manifestacions llampec, l'apogeu de les COJ, l'aprofundiment en el treball dins l'empresa i la major definició de les CCOO com un moviment de caràcter sociopolític que integrava les principals aspiracions de la societat catalana. Així el moviment obrer, que havia estat el principal puntal de l'oposició antifranquista fins llavors, es convertí en el principal pol d'atracció de les noves militàncies, no sempre de procedència obrera, en un moment en què

el moviment estudiantil entrava en una fase de reflux i la repressió feia impossible la diversificació de la protesta que es visqué en l'etapa ulterior. Que tot això va garantir la supervivència de l'oposició antifranquista tal com s'havia anat configurant durant la dècada dels seixanta es féu diàfan durant les mobilitzacions pel Judici de Burgos de 1970. La principal pulsació de la societat civil antifranquista, la solidaritat, es posà en joc en aquell moment sota un objectiu comú que aconseguí articular al seu entorn i fer sortir totes les xarxes de solidaritat que s'havien anat teixint durant els anys anteriors. El moviment obrer, en les principals fàbriques referents del país, el moviment estudiantil, el moviment veïnal, les entitats culturals i els intel·lectuals donaren resposta a aquell judici a poc temps d'una repressió ferotge. És més, les accions de solidaritat que donaven cos i feien de ciment de totes aquestes diverses expressions de l'oposició, també produïen salts qualitius en la seva morfologia. No és estrany, llavors, que una de les principals conseqüències d'aquestes mobilitzacions fos l'aparició de l'Assemblea de Catalunya.

Els setanta marquen un moment qualitativament diferent per a l'oposició antifranquista. En el cas de Sabadell, la conflictivitat obrera, seguint el model de conflictivitat solidària que havia pogut sobreviure a la repressió de finals dels seixanta, es redoblà i s'anà estenent per tots els sectors. Ara no era només el moviment obrer de fàbrica el que intentava omplir el carrer amb les seves reivindicacions: s'hi afegien els treballadors de la banca, la sanitat o l'ensenyament. Això transmutava, a ulls de la societat tradicional, la protesta obrera, que ja no es podia reduir als miralls clàssics d'aquesta societat com un mera una resposta del "populatxo", en una protesta ciutadana difícilment marginable en l'imaginari col·lectiu i davant la qual el poder polític cada cop tenia menys respostes però més dificultats per demonitzar-la. La transformació que havia patit el moviment obrer durant els seixanta, quan molta gent que procedia d'aquests "altres" sectors obrers s'hi havia incorporat, així com la cada cop major percepció que només a partir del model de protesta obrera es podien aconseguir millores col·lectives, explica en part aquest canvi. Però també fou important la incorporació entre els ensenyants, els metges i la resta de treballadors de serveis, d'una nova generació de treballadors que s'havia format en una universitat marcada pel col·lapse absolut de les ideologies oficials i la socialització d'una cultura antifranquista. Molts dels militants universitaris que havien participat en el moviment estudiantil de la dècada anterior arribaven ara a l'edat adulta incorporant-se als seus llocs de treball i transformant el teixit de la ciutat. Si aquest canvi fou important per al moviment obrer, per al moviment veïnal suposà un salt de conseqüències cabdals per a l'oposició. En efecte, la incorporació dels treballadors dels sectors de serveis a la protesta implicà l'elaboració d'alternatives a l'ensenyament, la sanitat i l'urbanisme practicat pel règim, que s'incorporaren al moviment veïnal transformats en un programa global alternatiu al franquisme. Ja no es tractava de realitzar una oposició política directa al franquisme com a sistema dictatorial, sinó de construir una oposició concreta des dels problemes quotidians de les persones que el vivien en el dia a dia, i en aquest camí l'oposició passà de ser una oposició tan sols política a una oposició integral contra tot un sistema de vida. El moviment veïnal, en romandre el seu marc de desenvolupament en l'espai i no en la classe social a la qual es pertanyia, com era el cas del moviment obrer, va permetre integrar en el seu si des dels treballadors dels suburbis, els petits botiguers o empresaris, fins als professionals liberals identificats amb l'oposició. Tots aquests canvis –la incorporació de la

militància estudiantil a la vida professional, la transformació i l'extensió de la protesta obrera, el nou paper del moviment veïnal—acabaren de tenyir d'un nou color les entitats professionals i culturals de la societat civil de Sabadell, desplaçant ja definitivament l'hegemonia cultural i social del franquisme local.

En un altre sentit, aquest procés no només canvià la ciutat, la construí en la seva realitat i en el seu imaginari. Si el Sabadell dels anys cinquanta i principis dels anys seixanta era una realitat esquarterada, en la qual la seva identitat era monopolitzada pels sectors històrics, mentre la majoria de la població resident en els suburbis en prou feines es considerava a si mateixa com poc més que un agregat de gentes provinents de diferents identitats d'origen, el Sabadell dels anys setanta produí una identitat ciutadana comuna. El pas dels suburbis a barris, amb consciència d'una identitat pròpia que integrava alhora que diluïa les identitats d'origen, fou conseqüència de les xarxes de solidaritat, la percepció d'una problemàtica vital comuna i la protesta davant les autoritats. Així en la conformació d'aquestes noves identitats de barri emergien dues característiques com a principals definidores: eren comunitats configurades des de valors i militàncies d'esquerres, i a la vegada en la seva realitat i imaginari es trobaven oposades al règim franquista a l'àmbit local, simbolitzat per l'Ajuntament. De totes maneres, el pas de la consciència disgregada de suburbi a la identitat integrada de barri no suposà encara una redefinició de la identitat de la ciutat. Sabadell era el casc històric, no pas Torre Romeu o Ca n'Oriac. Aquest últim pas, que construiria un nou Sabadell, es donà durant la primera meitat dècada dels anys setanta i de fet es tancà ja amb l'arribada de la democràcia. L'extensió de la societat civil antifranquista durant l'última dècada del franquisme fou el camí per a aquesta transformació. El creixement de l'oposició antifranquista va significar l'aparició d'una protesta ciutadana comuna a l'àmbit urbà que coordinà els diversos barris i els aglutinà en una sola realitat. Quan els models de protesta populars, producte dels canvis dels que hem parlat més amunt, s'estengueren en el mateix cor del centre històric, es construí la identitat d'un Sabadell antifranquista i popular oposat ja no al centre, sinó al mateix règim. Fou així, a través de l'oposició i la protesta, com s'articulà una identitat ciutadana d'esquerres, que tenia el seu teixit definidor en la societat civil antifranquista que l'articulava i la sustentava davant d'un Ajuntament cada cop més isolat.

L'articulació política d'aquesta nova societat civil, entorn a un programa comú i una organització que l'aglutinés, arribà a la seva màxima maduració amb la creació de l'Assemblea de Catalunya d'àmbit local: l'Assemblea Democràtica de Sabadell. El caràcter d'aquest organisme el feia especialment apte, la qual cosa es trobava en el seu mateix origen, per accomplir aquesta funció. Plataforma unitària que, més enllà dels partits polítics, admetia en el seu si moviments socials, entitats ciutadanes, intel·lectuals i diverses maneres d'articulació de la societat civil, es mostrava ideal per articular políticament el fenomen divers i plural que era en realitat l'oposició antifranquista. És per això que es convertí en el seu principal definidor, malgrat les contradiccions culturals i polítiques que tenia aquesta oposició, des d'una organització comuna i unes reivindicacions mínimes que recollien les llibertats democràtiques, les llibertats nacionals i les aspiracions de millora social de les classes populars. De fet, en els seus inicis, aquesta

plataforma havia de ser l'òrgan des del qual es pretenia impulsar de manera unitària l'oposició al franquisme i oferir-ne un recanvi polític. Cosa que es comença a entreveure amb el seu paper en les mobilitzacions per l'amnistia política, cabdals per forçar el canvi polític, que ella impulsà i encapçalà de manera unitària en el cas de Sabadell. Tanmateix, durant la vaga general de Sabadell del febrer de 1976, quedà relegada a un segon terme, la qual cosa ens indica les insuficiències de l'alternativa política fundada en l'emergència d'una societat civil antifranquista.

Tot i així, durant els últims anys del franquisme la "guerra de posicions", conscient o inconscient, havia arribat molt lluny. Prou com perquè en algunes zones urbanes del país, i en aquest cas Sabadell, s'hagués produït un canvi radical en les condicions de la pràctica de l'oposició antifranquista. Durant els anys cinquanta i principis dels seixanta, aquesta oposició era pròpia de grups resistents envoltats d'una societat silenciosa i sense mitjans i canals propicis al seu missatge, més enllà d'alguns moviments socials. Als setanta, producte de l'acumulació de canvis viscuts durant la segona meitat dels seixanta, aquesta oposició comptava amb recursos per a la mobilització col·lectiva amplis i robustos, amb una capacitat de mobilització política significativa, amb canals de comunicació propis i, sobretot, amb un medi cultural i social propici. Tan propici que convertia en ingovernable la situació per al règim a curt i mig termini. La guerra de posicions, que sorgí de la mateixa realitat, però que fou potenciada quan les estratègies polítiques s'hi adaptaren, havia arribat molt més enllà del que els propis militants de l'oposició i el mateix règim s'haguessin pogut imaginar. S'era ja a un pas del fet que els "espais de llibertat" es convertissin en espais de reclusió per als mateixos franquistes a l'àmbit local. El moment privilegiat per veure com s'havia produït aquest procés, amb els seus èxits i les seves insuficiències, fou quan aquesta societat es posa en moviment, ara sí en la lluita política directa, després de la mort de Franco, que accelerà una situació que tard o d'hora s'hagués traduït en un canvi polític més o menys radical o en una repressió sagnant, que ens hagués transportat de nou als anys quaranta, a imatge del que havia passat a Xile, si és que això era possible en el cas espanyol.

III

Un gresol de determinacions, tensions, condicionants, estratègies i actituds s'arremolinaren durant el període privilegiat del canvi polític espanyol, conegut com a transició. Durant aquells anys els ritmes de les diferents esferes socials –la cultura, la conflictivitat i la política– s'acoblaren en un mateix *tempo* polític. La interrelació entre moviments socials, societat civil i canvi polític es féu directa. La conflictivitat responia a un moment polític, la qual cosa és fàcilment comprovable observant el seu calendari de creixement i retraïment en funció dels canvis polítics; de la mateixa manera la societat civil antifranquista es tensà i adoptà actituds i reivindicacions directes pel que fa al canvi; i finalment l'alta política hagué de respondre a aquests canvis transformant-se ella mateixa. Tot això tenia la seva arrel més profunda en els canvis operats durant les dècades anteriors, però en la seva cristallització en un univers de tensions durant 1976 adquirí dinàmiques autònomes que només s'expliquen precisament en l'especificitat del moment.

Si tot el procés anterior era necessari per poder arribar a aquella situació, i en gran part es troba en l'origen de qualsevol comprensió del període, no és menys cert que hi ha dinàmiques que resultaren absolutament noves dins del règim franquista.

Un dels canvis importants que es succeïren durant aquell curt espai de temps, i la majoria de les vegades oblidat per la historiografia, succeí en el terreny de l'economia. Thompson afirmava en un dels seus textos més lúcids que *"las ideas y los valores están situadas en un contexto material, y las necesidades materiales están situados en un contexto de normas y expectativas (...) Desde una perspectiva es un modo de producción, desde otra un modo de vida"*. De la mateixa manera tota la descripció que hem realitzat dels anys seixanta està inscrita en els canvis en un mode de vida determinat que durant els setanta entrarà en crisi i transitarà cap a un de nou. El canvi polític espanyol coincidí en el temps i interactuà amb un moment especialment crític de la història mundial. A mitjans dels anys setanta l'esgotament del model de creixement capitalista, instaurat després de la Segona Guerra Mundial, ja era especialment visible. Potser en aquells moments encara no es percebiën totes les conseqüències del canvi que s'estava operant, tanmateix anava més enllà d'una conjuntura crítica determinada pels preus del petroli i es movia a l'entorn del que Gramsci distingia com a transformacions econòmiques significatives que modifiquen l'estructura de la societat i afecten els interessos d'amplis grups socials. Si les conseqüències d'aquests canvis operats en el mode de producció, que afectarien al que Thompson ha anomenat *mode de vida*, no havien madurat encara prou com per parlar d'una nova societat –la qual cosa es començaria a fer patent a mitjans dels anys noranta– sí que condicionaren les actituds dels diversos grups socials durant els anys setanta. Canvis que s'encarnarien en una realitat social concreta –la crisi política– i que buscarien la seva solució precisament en aquesta realitat. Res més, ni tampoc res menys, que el que el mateix Marx havia afirmat dient que els homes i les dones prenen consciència en el terreny de la ideologia i de la política de les contradiccions que viuen en la seva realitat material.

Les classes benestants, si més no les seves avantguardes ideològiques, començaren en aquest cas a conceptualitzar d'una altra manera la seva relació i posició davant del canvi polític. La conflictivitat obrera havia erosionat la taxa de beneficis i el sistema en el qual s'havia delegat, abandonant qualsevol vel·leïtat anterior d'articular directament la seva representació política, la defensa dels interessos de la burgesia es mostrava clarament insuficient per fer front a aquest fenomen. És més, en els últims anys del franquisme, el règim es mostrava com un handicap alhora de respondre a aquesta conflictivitat. La crisi de legitimitat del règim afectava també a un dels seus principals suports socials que patia un greu procés de pèrdua d'hegemonia social i cultural. Els primers efectes de la crisi acabaren de redoblar i esquerdar la relació entre aquests sectors i el franquisme. Els projectes de superació de la crisi, que passaven per la integració plena a la CEE i la reestructuració del mercat laboral, només es podien realitzar des d'un poder polític legitimat socialment. És llavors quan els grups empresarials elaboren una triple estratègia per superar aquesta situació. En el seu primer punt feia falta desvincular la conflictivitat laboral de la conflictivitat política. És a dir, evitar que s'establís una relació entre problema polític i el control de les relacions laborals, de manera que la fi del règim no comportés la pèrdua del control empresa-

rial sobre les relacions de producció. En aquest sentit, sovintejaren en aquells moments les declaracions de les organitzacions empresarials dirigides a acceptar el canvi polític, entenent-lo com a quelcom extern a l'àmbit laboral. Aquesta primera línia d'actuació estava complementada, necessàriament, per una segona que pretenia articular una organització patronal pròpia fora del marc de l'actuació dels sindicats verticals. Per fer creïble la desvinculació empresarial del règim ja no era possible seguir mantenint els canals d'organització i representació del franquisme. Però, a més, la conflictivitat obrera feia inservibles els aparells estatals com a garants de la disciplina laboral i, per tant, tan sols la reorganització patronal era una garantia a curt termini de poder-hi fer front. Serà, llavors, en aquests anys, quan les velles organitzacions patronals, "adormides" durant el franquisme, es desvetllin de nou o se'n creïn de noves. Tanmateix aquestes dues línies estratègiques eren en un primer moment reaccions defensives davant un estat de coses que estaven lluny de controlar. Ambdues eren necessàries per sobreviure, sota els seus propis paràmetres del que significava supervivència, però no suficients per encaminar-se a reconstruir l'hegemonia perduda durant els últims anys del franquisme, d'una importància cabdal en els moments en què "necessitaven" engegar un profund programa de reformes en el mercat laboral per tal de sortir de la crisi. Conscients que això últim només era realitzable en democràcia, és a dir que tan sols un govern legítim socialment era a la llarga capaç de realitzar aquestes reformes estructurals, estaven disposats a acceptar el canvi polític i retirar el suport social al règim. Però aquesta opció, l'opció democràtica, contenia perills de tipus "socialitzador", o que almenys en el seu imaginari eren conceptualitzats com a tals, que els portava a apostar per dos tipus "específics" de solució democràtica. Externament, aquesta solució passava per establir un consens bàsic dins la societat i els partits polítics sobre l'opció europea. Si el règim ja no era capaç de garantir els interessos empresarials i aquests empresaris a curt termini tampoc no podien recuperar l'hegemonia que havien tingut històricament, exceptuant l'etapa republicana, calia de nou buscar en un factor extern l'assegurança a la seva pròpia condició. En aquest cas, Europa. Si el que es volia era democràcia, aquesta havia d'anar lligada al model específic de la democràcia europea: una democràcia parlamentària, que garantís la seguretat de la propietat privada. Així la solució europea no era en aquells moments una solució merament, ni primordialment, econòmica, sinó política. En aquest marc, les crides de les plataformes patronals a favor de la integració europea i en contra d'aquelles actuacions i propostes que no es trobaven en sintonia amb el seu model polític, s'anaren intensificant durant els últims mesos del franquisme i els primers de la monarquia. Internament, però, l'abandonament del franquisme, que era considerat històricament com un règim positiu malgrat que periclitat, necessitava substituir-se a partir de polítiques i ideologies legitimades socialment i capaces de generar un nou consens social a l'entorn d'un programa conservador. En el cas català, el camí semblava prou clar: el regionalisme. El regionalisme conservador com a ideologia de recanvi comptava amb un fort ascendent dins d'una burgesia catalana amb importants continuïtats històriques amb aquella que havia propugnat la Catalunya d'ordre i de seny durant la primera meitat del segle. A més, la qüestió nacional havia estat prestigiada per la mateixa lluita antifrancuista, que l'havia convertit en un signe inequívoc d'oposició al règim. Un cert nacionalisme podia fer aparèixer aquestes classes com a democràtiques, podia vestir un projecte de caràcter interclassista i, finalment, podia introduir un programa conservador i restaurar l'hegemonia dels valors burgesos en el nou marc democràtic. És llavors quan les entitats patronals

recuperen el català com a llengua d'ús, just després de la mort del dictador, i comencen a apel·lar a la recuperació dels valors tradicionals del poble català –el seny, l'amor al treball, l'uropeisme, etc. Si en un primer moment aquests projectes es veieren abocats al fracàs, el cas més paradigmàtic del qual és Concòrdia Catalana pilotada per J.A. Samaranch, no és pot negar que a la llarga, on una proposta conservadora pura no podia triomfar, l'operació fou coronada per l'èxit.

Però la crisi econòmica, interrelacionada amb la crisi política, no només generà una relectura dels projectes socials i polítics de les classes dirigents econòmicament, també els sectors populars patiren els canvis induïts per la recessió econòmica i rellegiren les seves expectatives polítiques al seu entorn. Les taxes d'atur que començà a generar la crisi, taxes que ja no seran conjunturals, sinó que tindran un caràcter estructural, tot i no ser excessivament altes des de la percepció actual, sí que movien a la inquietud social en dos sentits: era un atur que s'inscrivía dins d'una societat no preparada per fer-li front administrativament, en el marc d'un "estat del benestar" paupèrrim, i pel qual el règim no semblava tenir cap mena de resposta. Són aquestes dues condicions les que produiran una extensió del temor a l'atur, de fet més important que el mateix atur, i li atorgaran una clara dimensió política. És per això que els moviments socials que es generaren específicament per donar resposta a l'atur obrer aniran més enllà de la mera demanda d'un lloc de treball, per proposar gestions alternatives de la societat, que a la vegada que donessin solució a aquest problema redundessin en una millora en el salari social. Propostes que foren recollides pel moviment obrer i finalment assumides pel conjunt de l'oposició antifranquista. De fet, si la percepció d'un problema greu en les condicions materials de les classes populars es transmutà en solucions polítiques dins dels moviments socials, aquesta percepció no deixà tampoc de ser metabolitzada políticament per les organitzacions antifranquistes. I aquesta metabolització lligà la solució del problema econòmic al canvi polític. Davant de la paràlisi i ineficàcia del govern, en els programes i la propaganda d'aquestes organitzacions la caiguda del règim i la instauració d'un govern provisional donaria solució a aquests problemes. Si la relació entre canvi polític i realització de les aspiracions populars sempre havia estat present, ara aquesta relació es veuria reforçada. És més, el canvi polític es convertia de manera alarmant en una qüestió que anava més enllà de les preferències ideològiques i s'endinsava en la supervivència i millora d'un determinat model de vida que ara, amb la desaparició de les hores extres, la precarietat per trobar feina i l'atur, estava en perill.

El període conegut com a transició política, especialment en la seva primera fase, quan encara no estava institucionalitzada, és un moment relativament extraordinari de la història del nostre país. En aquell moment s'acumularen tots els canvis operats dins el si de la societat civil catalana, la mort del dictador i l'esgotament d'un model de creixement que s'havia mantingut pràcticament durant 20 anys inalterable. El moviment obrer i les classes populars posaren en joc els recursos culturals, organitzatius i el repertori per a l'acció col·lectiva desenvolupats al llarg dels anys seixanta, a la vegada que la burgesia hi oposava els seus propis projectes de transformació social, per tal de dirimir la gestió de la crisi i la seva pròpia solució. Però aquesta posada en escena, que fa coincidir el màxim punt de conflictivitat just en el moment en què el cicle alcista de l'economia s'acaba, no es feia en el buit, sinó

en una realitat concreta determinada pel problema polític. En aquells moments el moviment obrer, el moviment veïnal, i en general tota la societat civil antifranquista es tensà i ecllosionà en un ascens imparable de la conflictivitat social en els principals centres urbans del país, la qual cosa, de fet, els convertia en ingovernables pel mateix règim. Tanmateix el principal catalitzador de totes aquestes contradiccions fou el fet biològic, la mort de Franco.

En aquell moment, la mort del dictador provocà un canvi en l'estructura d'oportunitats polítiques. El desconcert del règim fou ràpidament percebut i la conflictivitat laboral i social es desfermà en un calendari clarament polític que va de novembre de 1975 a juny de 1976. No es tractava tant d'un conflictivitat generada per la pròpia convocatòria dels partits de l'oposició, o per la negociació de convenis, com per múltiples factors que convergien en una mateixa realitat: l'ocupació de l'espai públic desafiant el seu control per part del règim. En aquest context s'escenificà una lluita simbòlica, però també real, per saber qui tenia la capacitat de controlar el carrer: si el règim, que afirmava en paraules de Fraga que el carrer era seu, o l'oposició. I en aquest context hi hagueren una sèrie de conflictes qualitativament diferents que mostraven un possible futur per al país, si no es produïen substancials transformacions polítiques.

La vaga general de Sabadell de febrer de 1976 és un paradigma d'aquests casos específics. En el moment del canvi polític per excel·lència, aquell que afecta al canvi d'un règim, la societat civil alternativa que s'havia anat teixint durant els anys seixanta i setanta aparegué a la llum pública en forma de vaga general. Era per primer cop una vaga ciutadana, i no una vaga obrera, que aconseguí imposar *de facto* unes noves regles de joc –llibertat de reunió i expressió, normes democràtiques, etc.– i provocar el col·lapse del règim a l'àmbit local. L'extensió de la societat civil alternativa i la seva capacitat de mobilitzar la majoria de la població es va fer patent aquell moment. Si durant els últims anys del franquisme la crisi d'hegemonia del règim a l'àmbit local era producte de l'extensió de les xarxes socials alternatives, ara serien aquestes mateixes xarxes les que reconstruïren un nou consens social i una nova hegemonia cultural entorn als valors d'esquerra i populars a la ciutat. El primer cop que la ciutat de Sabadell es representà a si mateixa lliurement, i no com a producte d'actes oficials, ho féu en la forma d'una vaga general contra el règim i això no podia deixar de tenir efectes profunds en els esdeveniments. Tanmateix, la vaga de Sabadell era la vaga d'una ciutat i no d'un país. Aquesta fou la seva primera limitació per aconseguir els objectius encaminats a la ruptura política. La segona vingué determinada pel seu caràcter: si en la seva forma era una vaga ciutadana, en la seva realitat, qui la impulsava i organitzava era el moviment obrer. Malgrat que la societat civil antifranquista havia madurat al llarg dels anys, en el seu repertori d'accions col·lectives i en la seva capacitat organitzativa encara era dependent d'un dels seus principals pols d'impulsió: el moviment obrer. És per això que al col·lapse del règim a l'àmbit local no seguí una substitució dels mecanismes de govern o una clara alternativa política. L'Assemblea Democràtica de Sabadell, que estava destinada a dirigir aquest procés, no tenia els mecanismes per fer-ho i, de fet, es veié desbordat per ell.

La falta d'extensió de les vagues locals i regionals ciutadanes i la falta de maduració política d'aquesta societat civil alternativa, explica que la ruptura no es produís tal com molts havien imaginat. Però el que ens interessa aquí és assenyalar que les vagues locals i regionals de 1976, en un context de conflictivitat generalitzada, feien ingovernable un règim que es quedava sense alternatives polítiques, més enllà de la repressió. I com també diu Thompson, "*muy pocas veces en la historia –y en este caso sólo por intervalos cortos– una clase dominante ejerce la autoridad por medio de la fuerza militar, o incluso económica, directa y sin mediación*". Fou l'acció d'aquestes vagues la que va acabar amb el primer govern de la monarquia i amb qualsevol temptació d'un projecte més o menys continuista. El *tour de force* que s'establí en aquells mesos, crucials pels esdeveniments futurs dels país, entre el govern i l'esquerra orgànica, en els termes d'ocupació de l'espai públic, quedà simbolitzat no només per aquestes vagues, sinó també pel fet que un dels principals ministres reformistes del règim, Fraga, fos precisament el que havia de garantir el control de la vida pública. El combat no s'establí així, només, entre un règim monolític i l'oposició política, també afectava, i de fet afectava primordialment, als intents de mantenir el franquisme a partir d'una reforma més o menys profunda.

De fet s'establí un empat tècnic entre les forces de l'oposició que podien fer ingovernable l'Estat, però que no podien oferir un recanvi polític real, i un règim incapaç d'articular una alternativa política viable a mitjà termini, però que encara posseïa el monopoli de la violència que li garantia en última instància la seva supervivència. En aquest estat de coses, com altres vegades en la història, una de les faccions del mateix règim, des de l'autonomia que li donava aquest empat virtual entre les diverses forces en pugna, assumí en gran part el programa de l'oposició –amnistia al principi i legalització dels organismes de l'oposició i corts constituents després– per adoptar una base de legitimitat que permetés la seva supervivència política i social en el futur. Això marcà el final d'una fase especialment intensa de la nostra història i l'inici de la institucionalització del canvi polític, on l'ocupació del carrer, els moviments socials i la mateixa societat civil antifranquista perdien el paper que havien tingut anteriorment i s'iniciava un fenomen que més tard seria conegut com el del desencant. El canvi de fase a Sabadell fou percebut de manera dramàtica durant la vaga del metall de 1976, quan s'intentà reeditar la vaga general de febrer. Malgrat aquella vaga fou més complexa i aplegà una quantitat de recursos que anteriorment no havien aparegut durant la vaga de febrer, fracassà en els seus objectius últims. El marc polític havia canviat ja radicalment.

Tanmateix el que és important retenir aquí és que el canvi polític no fou generat per unes elits polítiques del règim i de l'oposició que tenien una imatge clara del que volien abans d'iniciar-se la transició sinó que aquest canvi polític fou generat per les gents que decidiren lluitar contra el franquisme i marcaren l'agenda política sense la qual cap govern podia pretendre sobreviure, i que aquests canvis no tenen la seva base en el canvi econòmic i social generat durant els anys seixanta, sinó en les gents que interactuant-hi aconseguiren establir un model de lluita contra el règim diferent al que havia fracassat en les dècades anteriors.

IV

Walter Benjamin en un text meravellós, poc llegit i menys ensenyat, escrit en les hores foscsants d'un jueu comunista en el París crepuscular dels anys quaranta, a punt de ser ocupat per les hordes nazis, afirmava: "*Por cierto, que sólo a la humanidad redimida le cabe por completo en suerte su pasado*". Sense caure en aquest extrem benjaminià –pensar que tan sols una societat sense conflictes de classe podrà interpretar el seu passat sense distorsionar-lo o amagar-lo– sí que creiem que la construcció historiogràfica del franquisme i la transició, i la construcció social que se'n deriva en l'imaginari col·lectiu, ha estat realitzada des d'un programa-guia de fons que partia de la base de transferir el protagonisme dels subjectes socials a les elits socials i polítiques. Aquesta transferència, amb importants conseqüències en el nostre present, ens pot semblar un problema merament acadèmic sense més, però malgrat que les formulacions intel·lectuals acurades no es trobin presents en el debat públic i en les visions del món de les gents, no podem oblidar que el sentit comú que guia les opinions i accions de les persones es troba integrat tant per elements propis de la via quotidiana com per aquells que subministren els nostres intel·lectuals orgànics moderns: la TV, els diaris, els mestres, etc. A voltes les concepcions que provenen de l'acadèmia es troben barrejades, àdhuc contradictòriament, amb elements llegats del passat o amb creences populars més o menys asistemàtiques, però que operen en un sentit real en el nostre present. I si en el món "científic", a la visió d'un franquisme i una transició, on els subjectes socials es caracteritzen per la seva "absència", troba una resposta cada cop més àmplia i poderosa, que a vegades indueix al canvi o a l'adaptació de les posicions tendents a un major conservadorisme, el filtre imposat pels intel·lectuals orgànics difícilment permeten que aquesta visió "alternativa" vagi més enllà dels dipòsits universitaris, la soledat d'una edició especialitzada minoritària o l'autocensura i moderació dels resultats finals de la pròpia investigació.

La dualitat entre les investigacions del passat i el que realment es transmet, que és un reflex de la dualitat entre el que realment va succeir i el record construït que se'n té, ha produït en el nostre present una doble reacció dels protagonistes d'aquell període, fàcilment comprovable en les fonts orals. Els uns, des del convenciment actual que el canvi polític fou producte no tant dels seus esforços com de la voluntat dels dirigents polítics i socials, accepten que la seva presència en aquests canvis fou testimonial, més expressió del seu idealisme o bona voluntat que no pas d'un protagonisme real; els altres renuncien a tots els canvis polítics que ells ajudaren a impulsar sota la idea d'una gran "traïció" dels líders i el seu propi autoengany. Ambdues posicions són resultat d'un passat que no es troba recollit en el present, sinó és des de la distorsió entre les seves experiències vitals i el discurs públic sobre aquestes experiències. En aquest sentit és important que les experiències democràtiques, de les quals Sabadell n'és ric, siguin socialitzades i debatudes més enllà dels cercles que les visqueren directament. L'explicació del nostre passat pròxim no pot ser tan sols un tribut a les seves lluites, ha d'anar més enllà si no volem viure en un present erigit sobre les cendres del nostre passat. Es tracta, fora de les càrregues essencialistes que la nostra època està lluny d'acceptar, d'allò que Benjamin també afirmava en el text abans citat: "*Articular históricamente lo pasado no significa conocerlo "tal y como verdaderamente ha sido". Significa adueñarse de un*

recuerdo tal y como relumbra en el instante del peligro. El peligro amenaza tanto al patrimonio de la tradición como a los que lo reciben. En ambos casos es uno y el mismo: prestarse a ser instrumento de la clase dominante. En toda época ha de intentarse arrancar la tradición al respectivo conformismo que está a punto de subyugarla (...). El don de encender en lo pasado la chispa de la esperanza sólo es inherente al historiador que está penetrado de lo siguiente: tampoco los muertos estarán seguros ante el enemigo cuando éste venza. Y este enemigo no ha cesado de vencer”.

Xavier Domènech Sampere

La memòria

Sabadellencs morts als camps de concentració: Antoni Aguilar Sánchez-Rafael Berenguer Monllor-Josep Sendra Ferré-Enric Tomás Urrutia-Juan Pau Alemany Figueras Venanci Anglés-Eugeni Argués Simó-Ramon Batet Planas-Melchor Cañellas Mañé-Estevé Cañellas Mañé-Jaume Casanellas Gené-Josep Coll Sapera -Josep Domènec Cortada Emili Ferrando Rosell-Llorenç Gabernet Canet-Antoni Hilario Planellas-Maria Llonch Casanovas-Joaquim Lou Rupellés-Emili Marqués Aracil-Manuel Mullor Català Pere Navarro Bielsa-Serafin Nieto Nieto-Valentí Oliveras Valls-Pau Pallas Alsina-Jaume Paloma Massafret-Gines Pérez Garrido-Pelegrí Ponçueras-Pelegrí Josep Rodríguez Escursell-Francisco Sabates Esperanza-Francisco Sas Llop-Miguel Senar Buron-Ramon Serra Giné-Daniel Serratosa FITÓ-Alexandre Tamarit Gulu-Francesc Torner Ferrer-Salvador Vidal Claramunt-Rubén Josep Pérez Coello -Sabadellencs morts als camps de concentració: Emilia Masach (11 anys)-Angellina Masach (8 anys)- Sabadellencs morts als camps de concentració: Francesc Abad Samper-Pau Alós Escarlin-Gabriel Benedito Albalade-Felix Calatayud-Tormo-Joan Capellas Falxas Andreu Casbas Aguirre-Conrad Crespi Verges-Vicens Expósito-Serra-Vicens García Negrillo-Eduard Garrigós I Soler-Agusti Ibañez Solves-Josep Medina Soler-Carles Retana Valls Enric Segarra Espinach-Jaume Subirana Folch-Miquel Vial Gandia-Ramon Vilà-les Càncer-Sabadellencs morts als camps de concentració: Miquel Calvet Roig-Enric Cunillè -Elders Antoni López Vivanco-Pere Mañé Albertí-Antoni Munill Mataró-Olguier Masferrer Casan-Sadurní Nicolás Antolino-Ramon Nicolás Nicolás-Àngel Palanca Bruçera Pere Ribas Ollé-Pauli Ronce Rodríguez-Narcís Rosell Rabassó-Francesc Sánchez Rodríguez-Antoni Serra Fillet -Sabadellencs morts als camps de concentració: Juan Abellán Navarro-Francisco Abellán Serrano-José Acebes García-Miguel Aguilar Casiano-Pedro Aguilera Garriga-Manuel Albaraz Marguinya-Joaquín Alberich Franch-Salvador Albertí Suto Pedro Alcobell Pons-José Algué Pujol-Tomás Alicari Bendicho-José Alimos Escolá-Maria Alonso Rabassa-Pedro Alpuñez Sánchez Juan Altamira Salfoni-Marcial Alvisi Pico Vicente Amáez Malaria-Juan Amoros Sanmartín-Juan Andrés Cuadrat-José Anjou Casas-Gaspar Aragay Devi-Joaquín Armengol Garriga-Antonio Ballesta Sánchez José Barat Torner-Lorenzo Barberán Solá-Sebastián Barbosa Torrent-Miguel Barcons Traveria-José Barcons Tarrés-Pedro Barrioso de la Cuesta-José Barrofel Salas Juan Baró Pané-Bernardo Bartomeu Arbat-Julio Batlle Hernández-Dolores Berdecho Benito Emilio Berenguera Gambús-José Benach Esplugas-José Bernard Huerta Pascual Bernal Seto-Isidro Bertrán Carbonell-Eulalia Bigas Tiana-Julia Bigas Tiana-Ramón Bisbal Abadía-Daniel Borrás Torne-Carmen Borrás Trells-Felix Branas Regás Isidro Bras Blanquer-Francisco Bretones Moreno-Ramón Buils Masanell-Félix Busquets Sanmiquel-Jaime Busquets Llopert-Miguel Calaf Culet-Bautista Calaf Port Manuel Calzada Muñoz-Antonio Camacho González-Jerónimo Cámara Valera-José Canas Fontarnau-Juan Canet Bauzá-Francisco Capdevila Vilamayor-Andrés Carbo Llidó Rafael Carbonell Antolí-Ginés Carrasco Crespo-Carmen Carrero Motos-José Casas Doménech-Ramón Casas Forné-José Casellas Ribas-Eduardo Cervantes Casaldà Joaquin Cervello Bages Julia Chanterro Penalva-José Claramunt Creus-Felix Climent Cascante-Mercedes Codina Bach-Mariano Cotrores Muntz-Jaime Coll Escoda-Carlot Colomina Ferrer José Colón de Dios-Jesús Córdoba Fernández-Antonio Corominas Suñer-Mariano Cortés Prats-Vicente Col Amestoy-Antonio Criach Valls-Antonio Cruz Asencio-Roberto Cuspinaera Planas Francisco Cuetó Sampietro-Pedro Cuya Ballara-José Dalmáu Codina-Marcial Domènec Ferrer-Juan España Sabartes-Àngel Fainé Pujol-Salvador Falco-Carlos Domingo Farrés Plans Juan Faura Pérez-Àngel Fenoll Marquina-José Fenoll Soto-José Fernández Cánovas-Irene Fernández González-José Ferrer Sender-Gabriel Ferrer Tort-Enrique Figueras Viñals Bernabé Flores Murcia-Jaime Fons Forrellad-Patrocínio Fontseca Celestino Eleuterio Formentin Val-Maria Frutos Campillo-Celestino Gallicia Sabanes-Arturo Gallego Molina José Gallifa Muntaner-Severiano García Domingo-Gonzalo Garof Fernández Pitar García Izquierdo-Antonio García López-Juan García Rodríguez-Àngel García Rumi-José García Valera Félix Gasó Pla-Andrés Gené Abadot-José Gené Vila-Ramón Giner Campmajo-Gregorio Gil Osale-Àngel Gil Rovira-José Gilbert Durán-Marcelino Girabau Solé-José Girbau Presaguer José Gíribert Durán-Juan Gíribert Lloberia-Maria Gispert Coll-Jaime Godayol Codina-Miguel Gómez Benítez-José Gómez Gómez -Antonio González Hernández Lino González López-Pedro González Pomares-Francisco González Robles-Pedro González Verdu-Benjamin González Vicente-Concepción Graells Alcaiz-Rafael Gras Salles Francisco Grau Rius-Andrés Guerrero Mená-Melitón Gula Porrebón-Isidro Gusi Casanovas-Felix Gules Sancho-Mateo Hernández Segura-Antonio Hors Celdrán Antonio Huguet Buchonat-Francisco Hurtado Carrabero-Benito Ibañez Cuartero-Jaime Illa Gubern-Florentina Inés Reñán-Pedro Isanda Dardalló-Salvador Jimeno Muñoz José Jordá Montaña-Bernardino Jordán García-Juan Junoy Prunes-José López Muñoz-Cristóbal Lanao Allue-Pilar Laspuertas González-Antonio Laudo Mateo Jacinto Ledesma Guerra-Alfonso Linares Gallego-José Llidó Cabo-Àngel Llimargas Mas-Anselmo Lluís Sendros-Rafael López Carpena-José López López-José López López-Rafael López Pérez-José López Tenza-Cándida López Valls-Antonio Lorente Jacobo-Andrés Lorente García-Antonio Losada Figueras-Isidro Lou Repolles-Ramón Madrígua Bernat Juan Mañé Albertí-Avenir Marcé-Tomás Franco Marot-Benascó Miguel Mares Claparols-José Mares Vidal-Jaime Marimón Palanca-Miguel Marin Barrón-Agustín Marin Belmonte Gregorio Margalef Sender-Ladislao Martín Campos-José Martínez Bermejo-Miguel Martínez Conchillo-Manuel Martínez Lucas-Alejandro Martínez Saldaña Fulgencio Martínez Soriano-Alfonso Mas Ayamé-Florentina Masafret Juan-José Massip Pihó-Ramón Massip Prats-Antonio Mata Saperas-Francisco Melgarejo Hernández Francisco Méndez Gimeno-Manuel Mendoza Carreras-Jesús Miguel González-Abdó Mimó Morral-Juan Miralles Orrit-Antonio Miramón Escribano-Juan Mitjavila Margall Teodoro Modrejo Francés-José Moix Devesa Mercedes Mollofré Galimany-Vicente Manchon Illán-Antonio Morlans Llobet-Franisca Nadal Segarra-Higinio Navarro Abadal José Navarro Bernabeu-Joaquín Noguera Pujol-Antonio Nouvillas Ballet-José Oliván Guerri-Miguel Oliver Clusa-José Oliveras Sanmartí-Baltasar Ortega Gómez José Palau Capdevila-Gaspar Palau Prat-Manuel Palel Bertrán-Serrando Palma Benítez-Miguel Palomares Calatayud-Rosendo Pamiola Traveset-Ramón Pardell Estadella Juan Paré Falga-José Parreu Subirana-Marina Passarías Montagut-Pedro Payá Esquillo-Sebastián Pello Aixut-Gerardo Pellicer Pellicer-Roberto Pera Valliribera Carmelo Pérez Gardenas-Inocencio Pérez González-Aurora Pi Pagés-Pedro Pineda Jo-Enrique Pihol Calvé-Celastino Pla Miguel-Antonio Plans Queraltó José Pons Candela Pedro Porqueras León-Pilar Pueyo Saura-Antonio PuigdeFàbregas Morros-Bartolomeo Puigdemont Pons-Mariano Puigmartí Puigmartí-José Puigadó Bertrán-Tomás Quintana Pérez Lorenzo Querol Manpel-Joaquín Ramis Farré-José Ramis Lozano-Ramón Ramos Pico-Santiago Reñé Bosch-Ramón Ribas Morera-Ignacio Ribas Santfeliu-Joaquín Ribera Facerías Marcelino Rius Cases-Anita Rius Fulguet-Carlos Rodríguez Vilardell-Pio Romeu Samión-Jacinto Rossell Lloberas-Francisco Rovira Casa-Antonio Rovira Prats-Vicente Ruiz Faz Alfonso Ruiz López-Antonio Ruiz Saura-José Sáez Mudejar-Justina Sánchez Navarro-Antonio Sánchez Castejón-Pedro Sanguesa Sanguesa-Juan Sans Marcet Francisco Salvador Carbonell-Antonio Sánchez Rubio-José Sanromá Recasens-Luis Santamans Sallares-Daniel Sagarra Ramos-José Sender Sampietro-Narciso Serra Tresserras Antolin Serres Muñoz-Antonio Simó Bach-Ramón Solá Juncá-Antonio Solans Carreres-José Soler Barrachina-Elió Soler Bonet-Jaime Subirana Bonet-Guiteria Tarrago Casellas Ramón Tasiás Alsina-Pedro Torrell García-Baldomero Torrens Baberta-Ramón Ulesa Sanmartí-José Utrera Moreno-Utrilla Martínez-Francisco Valero Galindo Santiago Valero Ros-Francisco Vallejo Gómez-Juan José Valls Sanchis-Domingo Valls Voltà-Juan Vallverdú Fort-Antonio Merdaguer Gells- José Vidal Bisbal-Pedro Vicente Clavelles Benjamin Vidal Camarasa-Quirico Vila Puig-Julían Vilamala Ibarz-Joaquín Vilas Badia-José Vinyals Suana-Godofredo Vives Bonet-Anastasia Xuclá Torredabellas-Joaquín Zaragoza Ribas

DEMOCRÀTICA

HORA FOSCANT

LA REPRESSIÓ

La repressió franquista després de la Guerra Civil fou singularment dura en comparació amb les dels altres règims europeus semblants, el nazi i el feixista italià. Per cada mort en temps de pau que hi hagué a la Itàlia mussoliniana en el període comprès entre el 1922 i el 1940, n'hi hagué 10.000 a Espanya entre el 1939 i el 1941; per cada pres que hi hagué a l'Alemanya nazi fins al 1941, hi hagué 30 espanyols internats en camps de concentració, batallons de càstig i presons en els dos anys posteriors a la Guerra Civil. Només a la ciutat de Sabadell, s'arribaren a obrir 58.941 fitxes de repressió i de 2.000 a 3.000 persones foren recloses, en una població que en aquells moments no sobrepassava els 47.000 habitants. La mort, la presó i l'exili foren el camí que hagué de transitar una ciutat tradicionalment republicana i d'esquerres.

HORA FOSCAN

EL NOU RÈGIM

L'arribada d'un nou règim, inspirat en els seus homòlegs feixistes europeus, no comportà tan sols la mort, l'exili i el control de les persones que constituïen el tramut associatiu i civil de la ciutat. Es realitzà una veritable *tabula rasa* amb el passat, que pretenia construir una nova comunitat nacional basada en nous consensos socials i noves institucions del règim. Els treballadors foren espoliats del seu patrimoni cultural i associatiu, obligats a sindicar-se en el Sindicat Vertical. L'ensenyament fou depurat de tots aquells intents de renovació pedagògica assajats des de principis de segle i substituïts pel nacionalcatolicisme. Els noms dels carrers canviats, les festes prohibides, regressió total dels drets de les dones... Les representacions públiques del nou règim s'expliquen en l'intent de construir una nova societat de caràcter feixista.

HORA FOSCANT

ELS INTENTS D'OPOSICIÓ

Jaume Viladoms Valls, militant del POUM i de l'MSC i reconegut pedagog, intentà durant els anys quaranta articular una nova oposició: el 2n Congrés del Moviment Socialista de Catalunya es va fer al pati de casa seva. Tanmateix, la desfeta absoluta de les forces republicanes, la repressió i el control social feren impossible l'articulació d'una resposta en els principals centres urbans del país, i a Sabadell, com a altres llocs, la resistència no pogué anar més enllà de la pròpia casa de cadascú.

Jaume Viladoms. Arxíu Històric de Sabadell.

NOVES REALITATS, NOUS SABADELLENCS

LA IMMIGRACIÓ

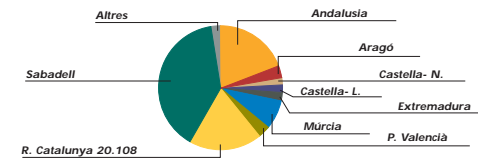
Catalunya ha estat sempre terra d'immigrants. El redreçament econòmic després d'una llarga postguerra en els centres industrials del país, així com la fugida d'una realitat rural que no ofería expectatives de futur per als seus pobladors, portaren milers de persones a ciutats com Sabadell. A la llarga, aquest corrent migratori porta a la refundació de la ciutat, en un procés de profundes conseqüències culturals, socials, econòmiques i polítiques.

La majoria dels immigrants que arribaren a Sabadell durant els anys cinquanta i seixanta procedien d'Andalusia, on la repressió després de la guerra havia estat singularment forta. Aquesta procedència determinà, especialment en casos com la migració provinent de la província de Granada i sobretot de llocs com Guadahortuna, que, si bé aquesta migració tenia un motiu econòmic clar, responia a la globalitat d'una situació sociopolítica opressora i irrespirable per a gran part dels seus habitants. Molts d'aquests immigrants s'incorporaren en poc temps a les lluites polítiques i socials contra el règim franquista, en un barri on els controls socials i polítics eren més relaxats que en els pobles d'origen.

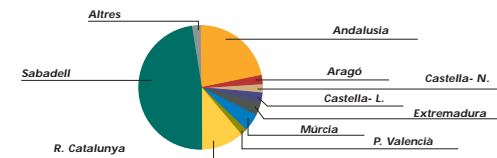

Immigrants a l'estació de França. Fotografia SE-GRA. Arxiu Històric de Comissions Obreres de Catalunya.

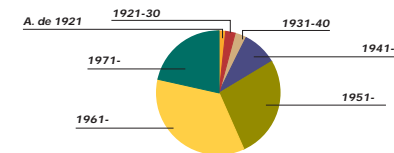
Població de Sabadell segons el lloc de naixement. 1960

Origen de la població de Sabadell segons naixement. 1981

Immigrants al Sabadell de 1981 per període d'arribada a la ciutat

Elaboració: Martí Marín Corbera. Font: Juan MACIÀ MERCADER: 100.000 sabadellenses. Ayuntamiento de Sabadell, Sabadell, 1961. CIDOC: Padrers municipals d'habitants de Catalunya. 1981... 1986.

NOVES REALITATS,
NOUS SABADELLENCES

ELS CANVIS DE LES CULTURES DEL TREBALL

Els canvis econòmics i socials dels anys seixanta tingueren un dels seus escenaris centrals en la fàbrica. La nova organització del treball i la introducció del fordisme són claus per entendre la configuració d'una nova classe obrera en el panorama social de la ciutat. La disciplina laboral, els nous ritmes, les primes de productivitat, les hores extres, etc., estimularen l'aplicació de convenis col·lectius de fàbrica i sector que generarien una dinàmica nova en la conflictivitat laboral del període.

BOLETIN INFORMATIVO **CLUB CES**

SABADELL Cuarto Trimestre 1960 - Núm. 8

NOVES REALITATS,
NOUS SABADELLENCS

ELS BARRIS

L'arribada de nous sabadellencs a la ciutat es realitzà en principi sense cap planificació dels nous barris i de les seves necessitats socials. Molts d'aquests suburbis els hagueren de fer els nouvinguts amb les seves pròpies mans, alçant les cases a les nits perquè no poguessin ser tirades a terra l'endemà pels representants del règim a la localitat, i en molts casos s'hagué de recórrer a anar a viure, pagant, a les insalubres coves de Sant Oleguer. Amb el pas del temps, iniciatives com VISASA, impulsada per la patronal local, a l'*Obra Sindical del Hogar*, anaren suplint d'alguna manera aquestes mancances amb els barris de nova construcció. Anys de lluites de barris autoconstruïts per millorar la seva situació acabaren generant una forta identitat de comunitat davant la falta de polítiques del règim per articular les noves necessitats socials.

Coves de Sant Oleguer, 1950, aproximadament.
Fotografia: Ferran Baudó, Arxiu Històric de Sabadell

Coves de Sant Oleguer. Dona cuinant, 1950 aprox.
Fotografia: Antònia Brunet, Arxiu Històric de Sabadell

Un bloc nou a Ca n'Ordo. Sabadell, 1955.
Fotografia: Vilchez, Arxiu Històric de Sabadell

Polígon d'Espardenca, en construcció, 1963-1965.
Autor desconegut. Arxiu Històric de Sabadell

PETITS GRANS CANVIS

UNA NOVA MILITÀNCIA

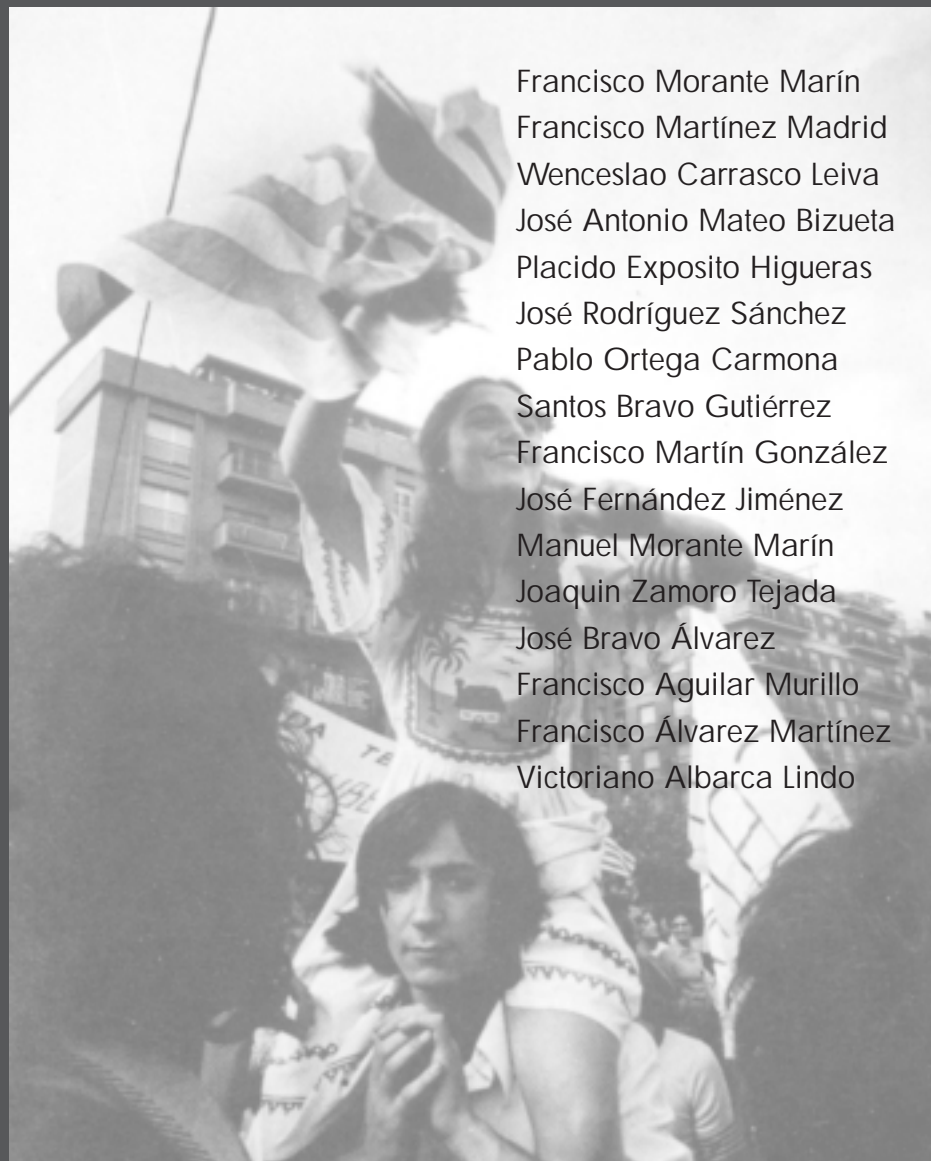
L'aparició de nous barris, on es trencaven els sistemes de control social tradicionals de les poblacions d'origen, va permetre el renaixement de la militància política i social antifranquista a mitjans anys cinquanta i inici dels anys seixanta. Alhora, noves generacions provinents dels sectors tradicionals de la ciutat, que havien viscut els inicis de la conflictivitat estudiantil o havien reaccionat davant la nova problemàtica social, també s'incorporaven a la militància antifranquista. En aquest context, el treball en comú, per primera vegada, de sabadellencs d'origen i sabadellencs de destí per un demà millor va produir un creixement de les organitzacions polítiques i socials compromeses amb la transformació social, malgrat la il·legalitat a què les condemnava el règim, després d'anys d'ostracisme de l'oposició.

PETITS GRANS CANVIS

**DETINGUTS L'11 DE SETEMBRE
DE 1968**

El gruix de la nova militància política i social que lluitava per les llibertats socials, polítiques i nacionals de Catalunya procedia, malgrat la participació de les noves generacions de sabadellencs pertanyents als sectors tradicionals de la ciutat, dels nous sabadellencs. El fet que fossin precisament aquests els que encapçalaven la majoria de lluites va permetre refundar la identitat ciutadana de Sabadell, més enllà dels diferents barris, i oposada a tot allò que representava el règim.

Francisco Morante Marín
Francisco Martínez Madrid
Wenceslao Carrasco Leiva
José Antonio Mateo Bizueta
Placido Exposito Higuera
José Rodríguez Sánchez
Pablo Ortega Carmona
Santos Bravo Gutiérrez
Francisco Martín González
José Fernández Jiménez
Manuel Morante Marín
Joaquín Zamoro Tejada
José Bravo Álvarez
Francisco Aguilar Murillo
Francisco Álvarez Martínez
Victoriano Albarca Lindo

PETITS GRANS CANVIS

**AUGMENT DE LA REPRESSIÓ,
AUGMENT DE LA MILITÀNCIA**

Al llarg de la segona meitat dels anys seixanta, les noves militàncies, indissolublement lligades a l'aparició de nous moviments socials, visqueren un creixement exponencial de persones i sigles. Això va fer que l'oposició tingués més influència i més capacitat d'acció en aquest període, al mateix temps que el règim només trobava com a resposta la detenció, la tortura i l'empresonament dels nous militants en el seu intent d'aturar una contestació social creixent.

L'any 1967 la repressió s'inicià a partir dels violents enfrontaments viscuts l'1 de Maig a Ca n'Oriac, i continuà a un ritme ininterromput fins a l'estat d'excepció de 1969. Tanmateix, malgrat que segons les autoritats locals cada detenció era l'última, es començà a produir un fenomen de substitució que feia inviables els intents del règim per desarticlar l'oposició. Militants cada cop més joves anaven prenent el relleu dels caiguts, i s'hi anaven incorporant àdhuc ciutadans del mateix casc històric de la ciutat. La visualització d'una repressió cada cop més arbitrària generava actituds de solidaritat amb l'oposició antifranquista, que ajudaven a mantenir-la, tant pel que fa a la seva capacitat d'influència com en el suport material.

Informe José Buzull Bonastre a Govern Civil del 30 de setembre de 1968

Alvares Carola Tridena
Vicente Castellano Sánchez
Francisco Solís Bufarull
Antonio Martínez Galera
María Rosa Ribell Sureda
Francisco Ortiz Múoz
Francisco Vila Jové
Carlos Gómez Gileno
Josep M. Ferrerías Ferrer
María Ribell Sureda
Ramon Rosta Montaner

L'1 de maig de 1968 havien estat detinguts:
J.M. Buzull Bonastre. Sacerdot de Torre Rossa
Andrés M. Vila Tintore. Sacerdot de Torre Rossa
Eduard Ferrés Gil. Sacerdot de Ca n'Oriac
J.M. Canals Lamiel. Sacerdot de Campaner
Enrique Ruiz Zambrano. Sembrarista Campaner
Lluís Casanova Riera. Sembrarista Campaner
Jaques Rosa Silveira. Sacerdot de Can Nall
Joaquín Brutsenga Miquel. Sacerdot de Les Termes

Carta de José Buzull Bonastre al Govern Civil del 14 d'abril de 1969

L'abril de 1969 foren detinguts:
Antoni Ferrés Sabater
Marcel Golafre Bufarull

Carta de José Buzull Bonastre "Nuevas acciones subversivas en Sabadell. Localización de activistas". al Govern Civil del 12 de setembre de 1969

Durant el 1969 la policia ja no detingué a més ciutadans de Sabadell, reconeixent que ja no tenien començament dels activistes que quedaven en llibertat després de 118 detencions en menys de dos anys.

ELS MOVIMENTS SOCIALS PRENEN LA PARAULA

EL NAIXEMENT DE LES CCOO

A l'octubre del 1966, en el marc d'una tímida i ben aviat interrompuda obertura de les eleccions sindicals d'aquell any, nasqueren públicament les Comissions Obreres de Sabadell. La conjunció de la nova militància i les possibilitats que obrien les eleccions sindicals portaren així a l'aparició del primer moviment sociopolític d'oposició al règim. El seu caràcter públic, obert a tothom, i la seva clara vocació de conquistar espais de llibertat al règim, significaren un viratge de tota l'estratègia que l'oposició antifranquista havia anat seguint fins llavors. Es passà de la foscor de la clandestinitat a la voluntat constant i sostinguda de treballar a la llum del dia.

"Por las gestiones practicadas se ha venido en conocimiento, de que en un principio enlaces sindicales intentaron reunirse en el "Bar Novedades" para fundar las Comisiones Obreras de Sabadell (...) pero el propietario del local, al ver que se reunían muchas personas, les invita a desalojar el local, cosa que hicieron inmediatamente, dirigiéndose al campo de aviación donde se realizaba el final de la vuelta aérea de Cataluña."

(Informació de la Guardia Civil del 22 d'octubre de 1966. Primera notícia que es té de les CCOO a Sabadell)

CONFIDENCIAL

ELS MOVIMENTS
SOCIALS PRENEN
LA PARAULA

L'APARICIÓ D'UN NOU
MOVIMENT OBRER

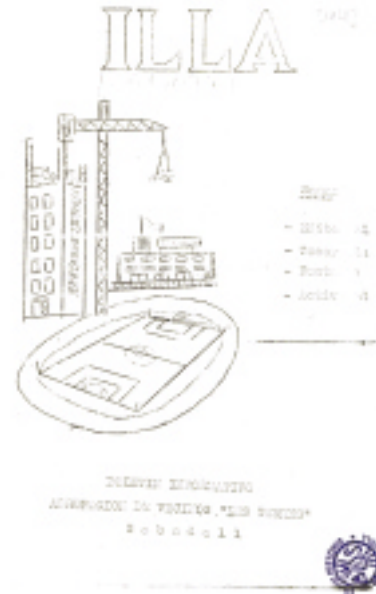
L'aparició de les Comissions Obreres, formades per militants polítics i sindicals de diverses procedències ideològiques, preludeix el naixement al llarg dels anys seixanta d'un moviment obrer robust. Fàbriques com Unitat Hermètica i ASEA/CES foren els principals referents d'aquest moviment obrer que teixia una llarga xarxa de solidaritats entre els diferents sectors de la classe obrera i més enllà. Fou des d'aquesta realitat que es pogueren començar a plantejar lluites pels convenis locals dels diferents sectors de la producció i millorar les condicions de la classe obrera de la ciutat. De la mateixa manera, amb la seva lluita constant i pública per redefinir allò que era possible de fer sota el franquisme, el moviment obrer també ajudà a posar les condicions perquè apareguessin altres moviments socials a la ciutat.

ELS MOVIMENTS
SOCIALS PRENEN
LA PARAULA

EL MOVIMENT VEÏNAL

Si el moviment obrer fou indubtablement el subjecte polític més important de la ciutat durant els anys seixanta i setanta, el moviment veïnal té un paper central en la difusió i l'articulació de l'antifranquisme ciutadà. El seu arrelament en l'espai urbà implicà en les seves lluites diversos sectors socials de la ciutat. Al mateix temps, proposava alternatives concretes al règim en la gestió de la vida social (urbanisme, sanitat, ensenyament, condicions de vida, etc.), que dotaven l'oposició d'un contingut programàtic global. Als anys setanta, en conflictes com els de la Gran Via, la seva lluita acabà aportant nous referents d'identitat ciutadana que anaven més enllà dels barris, en un nou imaginari que conformava una ciutat popular, d'esquerres i antifranquista.

FULL INFORMATIU
DE L'AGRUPACIÓ DE VEÏNS
DE GRÀCIA

la agrupación y sus vocalías

ELS MOVIMENTS
SOCIALS PRENEN
LA PARAULA

QUÈ SIGNIFICAREN ELS
MOVIMENTS SOCIALS?

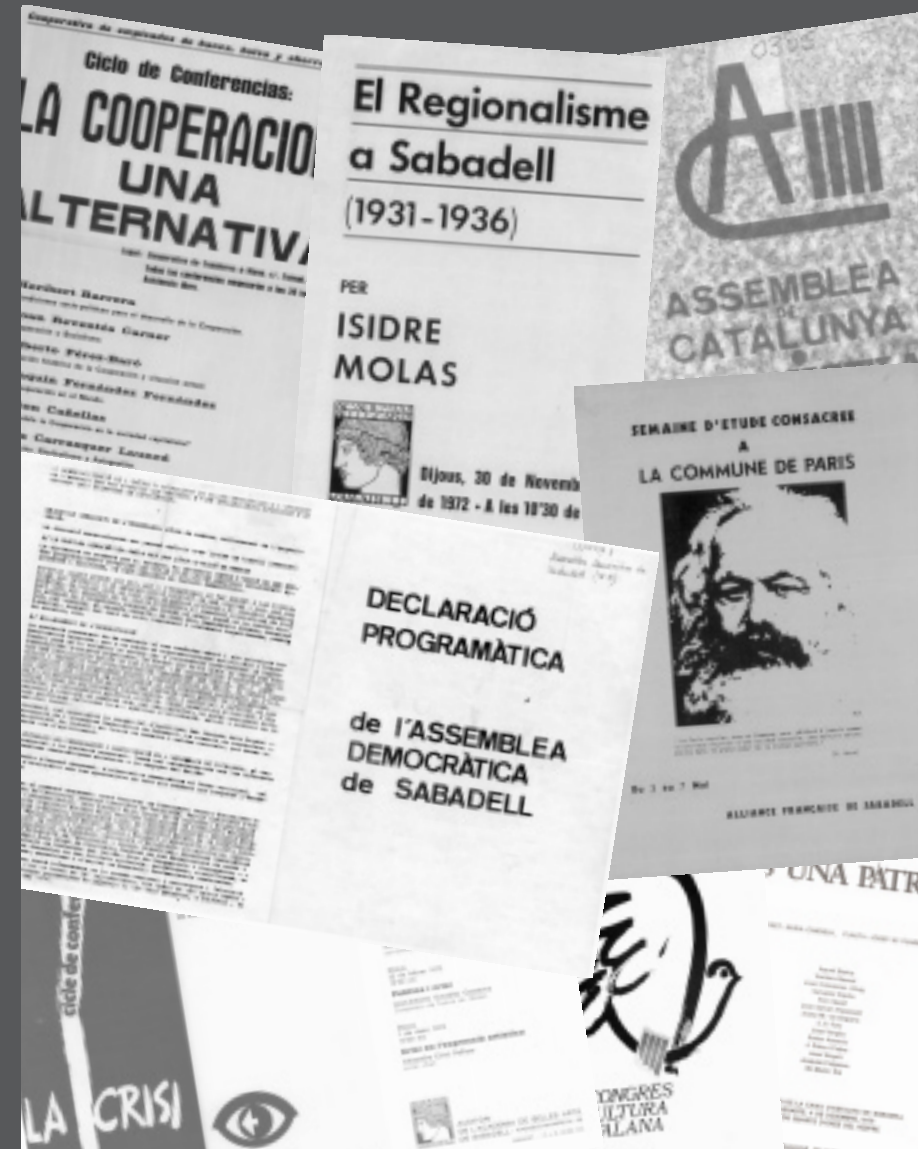
El moviment obrer, el moviment veïnal, el moviment estudiantil, el moviment de dones i en general els conflictes en l'ensenyament i la sanitat, que eclosionaren durant els anys seixanta i arribaren a la seva plenitud durant els setanta, aconseguiren redefinir el perfil de la societat del seu temps. La seva aparició comportà el canvi en les possibilitats de la participació i l'acció política sota el franquisme, i la seva erosió constant. En aquesta dinàmica, el règim acabà perdent el control de l'espai públic i la capacitat de donar resposta a les creixents demandes plantejades, enrocant en posicions bàsicament repressives.

L'EMERGÈNCIA D'UNA NOVA SOCIETAT CIVIL

EL COMPROMÍS DE LES ENTITATS

Si durant els anys seixanta aparegué una nova militància lligada als moviments socials emergents, al llarg dels setanta aquesta mateixa nova generació anà assumint llocs de responsabilitat en el tramit associatiu de la ciutat. Durant aquests anys, la repressió i les propostes més agressives del règim local trobaren la resposta decidida de la societat civil sabadellenca, per exemple en afers com la Gran Via, la Residència Albada o les peticions més polítiques de llibertat, amnistia i estatut d'autonomia, recollides des del 1974 per l'Assemblea Democràtica de Sabadell (representant local de l'Assemblea de Catalunya). El compromís que anaren agafant la majoria d'aquestes entitats anà tenyint la ciutat d'un color diferent i posà cada cop més dificultats perquè el règim trobés suport i consens social a l'entorn de les seves propostes.

L'EMERGÈNCIA
D'UNA NOVA
SOCIETAT CIVIL

EL NAIXEMENT D'UNA NOVA XARXA D'INFORMACIÓ

Una de les claus del canvi als anys setanta va ser l'extensió d'una xarxa d'informació alternativa a l'oficial. Aquest canvi es començà a gestar gràcies a l'aparició de revistes com *Can Oriach*, als seixanta, i *TS*, als setanta, i acabà afectant les informacions locals dels principals diaris del país, com *Tele/eXprés* o *Mundo Diario*. El canvi en la xarxa de comunicació social implicà el naixement d'una incipient opinió pública democràtica, l'aparició d'un espai mediàtic per a la mateixa oposició i el creixement de les dificultats del règim local per donar explicacions públiques i oferir informació transparent sobre les seves actuacions.

L'EMERGÈNCIA
D'UNA NOVA
SOCIETAT CIVIL

NOUS CORRENTS ARTÍSTICS

Sabadell, durant els anys setanta, s'estava convertint en una ciutat referent en les lluites socials, en la participació ciutadana, en l'arrelament de la seva realitat associativa. Aquest magma de canvis i innovacions, en els diferents àmbits ciutadans, constituïa una realitat rica i plural, que tingué també en la innovació artística i cultural una de les màximes expressions de la recerca d'una nova època. De fet, Sabadell arribà a erigir-se en un centre d'avantguarda a nivell europeu, sobretot dins els corrents de l'art conceptual, amb experiències com la de la Sala Tres. Els canvis econòmics, socials i polítics tingueren el seu correlat en el camp d'una cultura que buscava noves estètiques i formes de transmissió compromeses amb el seu temps.

L'EMERGÈNCIA
D'UNA NOVA
SOCIETAT CIVIL

EL CAS DE LA RESIDÈNCIA ALBADA

El cas de la residència Albada, cap al final del període franquista, fou tot un símbol de l'isolament de l'Ajuntament en les acaballes del règim. L'acomiadament d'un grup d'educadors pedagògicament renovadors portà a la mobilització de les entitats ciutadanes contra l'actuació municipal fins a extrems llavors insospitats. L'Ajuntament, que es personà en el judici pels acomiadaments en la figura del mateix alcalde, es trobà amb una àmplia cobertura informativa dels esdeveniments i davant d'un judici en el qual l'oposició tingué l'oportunitat, mitjançant els advocats, de mostrar la seva incapacitat política. En aquests moments, el projecte social i cultural del franquisme es trobava en una greu crisi d'hegemonia, que ben aviat tingué conseqüències polítiques.

LOS DESPIDOS DE LA RESIDENCIA ALBADA A JUICIO

Los despidos de la Residencia Albada, que se produjeron en el mes de mayo de 1975, constituyen un hecho de gran trascendencia en la historia reciente de Sabadell. Este artículo analiza el contexto político y social que rodeó a esta decisión municipal, así como las reacciones de la comunidad educativa y ciudadana.

ESQUELA
Joaquín Alías
Eduard Tria
Rosa Garriga
M. Dujak
M. Torres
C. Galvo
NURIA TORRES

Los despidos de la Residencia Albada, que se produjeron en el mes de mayo de 1975, constituyen un hecho de gran trascendencia en la historia reciente de Sabadell. Este artículo analiza el contexto político y social que rodeó a esta decisión municipal, así como las reacciones de la comunidad educativa y ciudadana.

LA VAGA GENERAL

AMNISTIA I AJUNTAMENTS DEMOCRÀTICS

Després de la mort del dictador, el 20 de novembre de 1975, els dos principals contendents de l'oposició es posaren en joc amb tota la seva força: l'amnistia i la democràcia. S'entrellaçaren a Sabadell de manera indissoluble durant els mesos de desembre, gener i febrer, quan la campanya perquè l'Ajuntament assumís la demanda àmpliament sentida de l'amnistia política, impulsada per 34 entitats de la ciutat, desembocà en els greus incidents del ple municipal del 30 de desembre de 1975. A partir d'aquell moment, la campanya que havien llançat les associacions de veïns per la dimissió de l'Ajuntament i la celebració d'eleccions democràtiques tingué un ampli ressò a la ciutat: es van recollir més de 8.000 firmes en tan sols dues setmanes.

Campanya contra l'alcalde Surrall, gener de 1976. Autor desconegut. Arxiu Històric de Sabadell.

26 de febrer de 1976. Vaga general de Sabadell. Autor desconegut. Arxiu Històric de Sabadell.

Vaga general 1976. Autor desconegut.

LA VAGA GENERAL

LA POLICIA HA PEGAT ALS NENS!

El 13 de febrer de 1976, en el marc d'una manifestació per l'ensenyament públic de caràcter lúdic i festiu, amb una gran presència d'infants, la policia carregà durament contra els nens, ensenyants, mares i pares concentrats al centre. Resultat: uns quants nens ferits i la convocatòria d'una gran manifestació de repulsa per al 19 de febrer. Lluny d'apaivagar-se els ànims, en aquesta segona manifestació les càrregues policials foren d'una contundència sense precedents. Hi hagué altra vegada uns quants ferits, aquest cop de caràcter greu, entre els quals hi havia David Wilson —amb seqüeles que finalment li provocarien la mort temps després—, Andrés Quero Almansa, Àngel Redondo Castaño i, en estat molt greu, el secretari del jurat de la Unitat Hermètica. Aquella mateixa nit, la UH aturà les màquines. Així començà la vaga general de Sabadell.

Manifestació escolar. 12 febrer 1976. Plaça Marçot.
Autor desconegut. Arxiu Històric de Sabadell

LA VAGA GENERAL

DE QUI ERA EL CARRER? LA VAGA GENERAL

La vaga general de Sabadell, en un context d'una extraordinària conflictivitat social i política al país, segons fonts oficials arribà a afectar unes 45.000 persones i comportà una veritable ruptura en l'àmbit local. Després d'anys de lluites clandestines i de control franquista a la ciutat, la vaga va representar la possibilitat de la sortida a la llum pública d'un teixit social emergent antifranquista i progressista, que per primer cop es pogué expressar lliurement. D'altra banda, comportà la dimissió de fet de l'alcalde, la inutilització del Sindicat Vertical i l'inici del camí cap a la democràcia a la ciutat. Fou l'expressió que s'acabava tot un període i se n'iniciava un de nou.

Vaga general. Inici de la manifestació al C/ Lacy.
Autor desconegut. Arxiu Històric de Sabadell.

Vaga general. Concentració al Pavelló d'Esports.
Autor: Pere Farran. Arxiu Històric de Sabadell.

Vaga general. Concentració a les pistes d'atletisme de Sabadell.
Autor: Pere Farran. Arxiu Històric de Sabadell.

4 de gener

Assemblea a la Parròquia de Sant Oleguer. L'Assemblea Democràtica de Sabadell i les Associacions de Veïns decideixen iniciar una campanya de recollida de firmes per la dimissió del consistori.

16 de gener-19 de gener

Aturs i manifestacions dels treballadors de la banca a la ciutat.

18 de gener

Es recullen 8.117 firmes per la dimissió del consistori.

21 de gener

Concentració per l'entrega de firmes per la dimissió del consistori dissolta per la policia.

23 de gener

Comencen les vagues a l'ensenyament.

30 de gener

Comença la vaga general al Baix Llobregat.

12 de febrer

Diverses manifestacions dissoltes a la ciutat per l'entrega de firmes demanant la dimissió del consistori. Finalment una comissió pot arribar fins l'ajuntament i entregar les firmes.

13 de febrer

Manifestació per l'ensenyament públic que acabà amb tres nens ferits per la policia. Els següents dies assemblea a la Parròquia de Sant Fèlix que convoca una manifestació de repulsa pel dia 19 de febrer.

15 de febrer

Assemblea de CCOO que demana la vaga pel dia 19 de febrer contra la repressió als infants.

16 de febrer

Comença la vaga dels estudiants.

17 de febrer

Comença la vaga del sector de la construcció a Sabadell.

18 de febrer

Comença la vaga del sector tèxtil.

19 de febrer

Manifestació de 6.000 persones pel centre de la ciutat. Ferits greus.

20 de febrer

A primera hora la Unió Hermètica comença la vaga que va paralitzant totes les indústries de la ciutat. Assemblea a l'església de Ca n'Oriac que convoca vaga general pel 23 de febrer contra la repressió, per la dimissió del consistori, l'amnistia i la democràcia.

22 de febrer

Assemblea de 500 representants de CCOO, USO, COA i delegacions de comerciants a l'ermita de Sant Julià per preparar la vaga general.

23 de febrer

Vaga a gairebé tota la indústria, comerços de barri, instituts i escoles de la ciutat. Es crea la Comissió d'Interramos per negociar. Detenció de treballadors que participaven en els piquets de vaga.

24 de febrer

Extensió de la vaga a bars, comerços del centre, fons de pa, taxis i autobusos. Manifestacions a la UAB, Cerdanyola, Sant Cugat, Barberà i Polinyà.

25 de febrer

Televisió Espanyola reconeix 45.000 treballadors en vaga. Assemblea d'uns 6.000 treballadors al Pavelló d'Esports de la ciutat. Es decideix que la vaga no acabarà fins que siguin alliberats els detinguts.

26 de febrer

Llargues marxes de treballadors es dirigeixen cap a les pistes d'atletisme, on es realitza una gran assemblea de 30.000 persones. A la tarda vuit dels onze detinguts arriben a les pistes d'atletisme, la resta serà alliberada més tard.

27 de febrer

S'acaba la vaga general. L'alcalde abandona l'alcaldia i es substitueix per un alcalde provisional.

LA VAGA DEL METALL

LA VAGA DEL METALL

Després de la vaga general i de l'aprovació del primer decret de l'amnistia per part del primer govern Suárez, Sabadell visqué una segona gran vaga. Al setembre de 1976 s'inicià la vaga del metall, que durà pràcticament un mes i que provocà la pèrdua d'1.911.000 hores de feina. Fou més intensa, profunda i complexa que la vaga del febrer, i la movia una clara voluntat d'anar més enllà en la definició dels continguts socials de la nova democràcia. Tanmateix, i tot i la solidaritat que va generar, la seva capacitat de resistència acabà amb la derrota parcial d'aquells que l'havien impulsada. També en aquells primers moments es començaren a anunciar els límits del nou sistema polític.

Vaga del metall, setembre/octubre de 1976. Foto autor desconegut. Arxiu Històric de Sabadell.

Vaga del metall, setembre/octubre de 1976. Esquerra de Catalunya. Autor desconegut. Arxiu Històric de Sabadell.

Vaga del metall, setembre/octubre de 1976. Autor desconegut. Arxiu Històric de Sabadell.

Paco Morante, assemblea a Cornellà pel començament del metall de Sabadell. Arxiu Històric de Comissions Obreres de Catalunya.

«Vaig examinar totes aquestes coses, i com els homes lluiten i perden la batalla, i la cosa per la qual havien lluitat té lloc malgrat la seva derrota, i quan arriba resulta ser diferent d'allò que ells es proposaven, i altres homes han de lluitar per allò que ells es proposaven sota un altre nom.»

William Morris, The dream of John Ball, 1886.

CRONOLOGIA BÀSICA DEL MOVIMENT OBRER I DE L'ANTIFRANQUISME A SABADELL (1959-1976)

Amb aquesta cronologia pretenem oferir elements de guia i de comprensió del que fou l'oposició antifrancuista a Sabadell. Tanmateix som conscients que faltaran moltes dates importants i que hi ha més del que ens hem deixat que no pas del que hi hem posat. Esperem que la cronologia pugui ser completada per totes les persones que ho van viure i coneixen el que realment era important. És per això que us convidem a millorar-la i completar-la a la pàgina web d'aquest projecte de recuperació de la memòria democràtica de Sabadell.

1959

- 25 de maig: els militants del Partit Socialista Unificat de Catalunya de Sabadell Mena i Juan Millán són detinguts a Barcelona.
- 18 juny: detenció d'11 membres del PSUC de Sabadell de resultes de la convocatòria de la vaga nacional pacífica. Entre ells, Josep Moix Devesa, el Moixet, Joan Ruiz, Inés Lazcano, Josep Noguera, Francesc París, Pere Solà, Pere Vilargunté, Manuel Alfonso, Antoni Ortiz, Vicens Cornel i Antoni Colet. Els cauen penes de fins a 20 anys de presó.

1960

- Es funda l'escola de JM Plans, militant del PSUC, al carrer Sant Quirze. Hi faran el batxillerat nois i noies de classe obrera i d'allà es crearan escoles obreres de barri, on s'impartiran xerrades i curssets.
- Gener: es legalitza una primera agrupació de veïns a Arroahona-Merinals.
- 24 de gener: apareixen quinze pintades demanant que marxi el director de *La Vanguardia*, pel seu anticatalanisme confés. Foren realitzades per Manel Pagès, Alfred Cunill, Miquel Arnau i Pere Mañé.

1962

- 15 de maig: conflictes laborals a la Fundición Sunyer i a la fàbrica Marcet. Participació del Front Obrer de Catalunya (FOC) en els conflictes. El FOC arribava aquest mateix any a Sabadell de la mà de Jesús Salvador, Felip Fernández, conegut com "el obrero", i Josep Maria Clapés.

- Desembre: detencions en el PSUC de Sabadell. Entre els detinguts es troba el secretari local, Joan Tena Folch.

1964

- Es legalitza l'Associació de Veïns de Ca n'Oriac. Vaga a la Fundición Buenavista.
- 2 de maig: boicot als autobusos per l'estat dels transports públics que els treballadors dels suburbis han d'utilitzar dia a dia. Són detinguts Norbert Orobítg Carné, Domènec Ferrer, Álvaro García Trabanca, Simón Saura, Pompili Avellaneda, J. Moles... fins a un total de trenta. El vicari de la Creu Alta, Antoni Totosaus Reventós, membre de l'HOAC, fou destituït de resultes d'aquest fet. Les organitzacions antifranquistes que havien organitzat el boicot –FOC, PSUC, JOC i HOAC– entren en crisi.
- 15 de juny: sis fàbriques tèxtils de Sabadell en baix rendiment pel conveni del sector.

1965

- 2 de novembre: el treballador de l'ODAG, Andrés Zamora Color, fou sancionat per baix rendiment. Noranta treballadors de l'empresa es declaren en vaga de braços caiguts durant dues hores. El treballador és readmès sense cap mena de sanció.
- 24 de novembre: es produeix un atur total en el personal de tallers de l'ODAG en demanda d'un augment salarial del 15 %.
- 7 de desembre: la direcció empresarial de l'ODAG accepta l'augment salarial que reivindicaven els treballadors.

1966

- Abril: neix la revista *Can Oriach*. Promoguda per l'Associació de Veïns de Ca n'Oriac, anirà més enllà d'una revista portaveu del moviment veïnal del barri, per donar cabuda a informacions de tots els barris i, en general, a l'oposició antifranquista de la ciutat.
- 15 de maig: els treballadors de l'ODAG es declaren en vaga a causa de l'augment de les hores extres, els ritmes i les condicions salarials.
- 21 de maig: la direcció empresarial de l'ODAG acomiada tots els treballadors en vaga.

- 26 de maig: la vaga a l'ODAG acaba amb l'acomiadament dels 7 treballadors considerats els dirigents de la protesta.
- Juliol: aturs coordinats a ASEA/CES, Sagrera i DESDEU i aturades a peu de màquina a gairebé tot el ram del metall. Es reivindicava el cobrament de la paga extra del 18 de juliol, que inicialment se'ls havia negat. Finalment és concedida.
- 8 de setembre: el Comitè Local del PSUC crida a la participació dels treballadors i treballadores en les eleccions sindicals. L'enllaç amb el Comitè Central, per tal de coordinar la campanya per les eleccions sindicals de Sabadell, fou Cipriano García, de Terrassa. Els principals responsables de Sabadell foren Francisco Morales, Ramón Fernández i Ginés Fernández.
- Octubre: se celebren les eleccions sindicals amb importants victòries de les candidatures no oficials, representades per la gent del PSUC, la USO, la JOC i l'HOAC. En el cas del metall, les candidatures de l'oposició aconseguen 33 del 36 delegats que estaven en joc. Tan sols un 15 % dels delegats anteriors foren reelegits i la participació electoral va ser d'un 85 %. Les autoritats de Barcelona ordenen investigar els antecedents dels nous enllaços i jurats.
- 2 d'octubre: la candidatura que tenia el suport de l'HOAC aconseguí el 70 % dels llocs de la *Junta Social* del metall del *Sindicato Vertical*.
- 13 d'octubre: la negociació del conveni col·lectiu de la llana de Sabadell i Terrassa, iniciada el 10 de juny de 1966, que afecta 1617 empreses i 45.932 treballadors, queda en via morta.
- 16 d'octubre: es realitza un primer intent, fallit, per fundar les CCOO a Sabadell. Un centenar de persones es reuneixen al Camp d'Aviació de Sabadell, on en aquells moments s'estava realitzant el final de la volta àrea de Catalunya. Davant de la impossibilitat de realitzar l'acte previst, en una reunió posterior al bar Novedades, es decideix convocar l'assemblea fundacional a la font de Can Rull per al 23 d'octubre.
- 18 d'octubre: irregularitats en el procés electoral de Marcet S.A. S'havien d'elegir 16 enllaços i se n'elegiren 36 per poder incloure els enllaços pròxims a l'empresa. Entre ells Ramon Navarro Bernaveu, president del Sindicat Tèxtil local.
- 23 d'octubre: es funden a Can Rull les Comissions Obreres de Sabadell, en una assemblea de 40-50 persones. Hi estan representades les principals fàbriques i rams de la ciutat. La composició sociopolítica passa per la gent del PSUC, l'HOAC, la JOC, USO, FOC, PC m-I, etc. Es decideix que la nova organització tindrà un caràcter laboral i es tria una coordinadora formada, entre d'altres,

per Gerónimo Vázquez Rey, Álvaro García Trabanca, Antonia Romagosa, Antoni Farrés, Ramón Fernández, José Lara, Antonio González Merino, Ginés Fernández, Juan Sánchez, Pedro Ojeda, Juan Vera, Manuel Tanco Torrado.

- Finals de novembre: es realitza la segona assemblea de CCOO de Sabadell a un local de la parròquia de Ca n'Oriac, amb l'assistència d'uns 100 treballadors.
- Primera quinzena de desembre: tercera assemblea de les CCOO de Sabadell, amb assistència d'uns 300 treballadors. La policia secreta es troba dins de la mateixa assemblea, que ha estat prohibida per les autoritats. Tanmateix, la parròquia permet fer-la. Es decideix que la pròxima convocatòria sigui als Salesians de Sabadell, i es convoca públicament.
- 14 de desembre: referèndum de la Llei orgànica, que ha d'apuntalar el sistema constitucional franquista. Les organitzacions de l'oposició fan una crida per al boicot.
- 24 de desembre: el rector dels Salesians és avisat per la policia que, si permet la realització de l'assemblea de CCOO el dia 26, hi intervindran. El rector ho comunica als organitzadors.
- 25 de desembre: la coordinadora de les Comissions Obreres de Sabadell avisa els advocats Albert Fina i Montserrat Avilés que, en cas de detenció, necessitaran de la seva cobertura jurídica.
- 26 de desembre: s'estableix un gran dispositiu policial als voltants dels Salesians per tal d'evitar l'assemblea de Comissions Obreres de Sabadell. Malgrat els intents de Gerónimo Vázquez Rey i Ginés Fernández per negociar amb la policia, les càrregues policials dispersen la gent. Aquell dia i els posteriors seran detinguts: Gerónimo Vázquez Rey, Ángel Rozas Serrano, Ángel Abad Silvestre, Tomás Chicharro Moreno, Pedro Hernández Gimeno, Ramón Fernández Giménez, Juan Millán Martínez, Antonio Grau Cocera, Antoni Farrés Sabater, Manuel Tanco Torrado, Juan González Merino, Gerónimo Caballero Ferrer, José Lara Aranda, Juan Vera Gómez, M. Antonia Romagosa Vila, Ignacio Ubierna Domínguez, Domingo Cañas Sánchez, Ginés Fernández Pérez. A partir d'aquell moment les reunions de Comissions Obreres es clandestinitzen.

1967

- 24 de gener: concentració convocada per les CCOO de Sabadell per fer pressió pel conveni metal·lúrgic davant dels locals del *Sindicato Vertical*. Foren rebuts a la sala d'actes del sindicat, en què entraren uns 400 treballadors.

- 13 de febrer: a la UH s'acorda un augment de l'11, el 12, el 13, el 14 i el 15 %, en sentit invers als salaris. El conveni metal·lúrgic resta aturat.
- 14 de febrer: aturada d'una hora dels treballadors de l'ODAG pel conveni. Demanaven 1.300 ptes. d'augment lineal i la no-contractació de 125 obrers per realitzar hores extres. Detenció del treballador de l'ODAG, Ramón Fernández Giménez per la seva participació en una reunió de les CCOO a La Salle de Barcelona. S'aprova el conveni col·lectiu de les indústries llaneres de Sabadell i Terrassa. Aturada a peu de màquina dels 160 treballadors de Clima Roca, per la roba de feina.
- 16 de febrer: atur de 20 minuts de 400 treballadors de Roca per l'augment de salaris.
- 18 de febrer: reunió al *Sindicato Vertical* de representants de l'ODAG per negociar el conveni d'empresa. Al mateix moment concentració de treballadors dels diferents rams.
- 21 de febrer: en la negociació del conveni del metall s'ofereix el 7 % d'augment salarial, i la Secció Social del *Sindicato Vertical* trenca la negociació.
- 26 de febrer: intent de cremar l'empresa ODAG.
- 16 de març: el Tribunal Suprem declara les CCOO il·legals.
- Primavera: creació de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya.
- 1 de maig: se celebra el Primer de Maig a Sant Julià. Una manifestació transcorre per Ca n'Oriac. Hi ha forts enfrontaments amb la policia i alguns manifestants s'amaguen a l'església de Ca n'Oriac. El bisbat accedeix a l'entrada de la policia a l'església. De resultes dels fets són detinguts Andrés Martínez Ojeda, Gerónimo Vázquez Rey, Manuel Sánchez Marín i Juan Zapata.
- Maig: tercera i quarta concentració de CCOO davant del *Sindicato Vertical*. Es reuneixen més de 3.000 persones demanant la llibertat dels detinguts, a la vegada que es recullen firmes. Dos dies després els detinguts són alliberats en espera de judici.
- 10 d'agost: s'ha arribat al laude del metall, que afecta 12.782 treballadors, de 531 empreses, dictat per la Delegació Provincial de Treball. Implica un 30 % d'augment salarial.

- Setembre: fundació de les Comissions Obreres Juvenils (COJ) a Sabadell.
- Octubre: a partir d'aquesta data, les concentracions de les CCOO al *Sindicato Vertical* de Sabadell ja no són rebudes pels jerarques sindicals. De maig fins a octubre s'han recollit 418.585 ptes. per als presos.
- 8 de novembre: es firma el conveni de l'ODAG.
- Novembre: suspensió de la negociació col·lectiva i es decreta la congelació salarial, que afectarà tot el 1968.

1968

- 7 de gener: assemblea de CCOO al costat del Ferran Casablanques, dirigida per Manuel Justicia Molina. En aquesta reunió es féu una valoració de l'actuació de les CCOO fins llavors. S'estableixen els següents objectius per al 1968: 1) ampliació i consolidació de les CCOO a les empreses; 2) la creació de les CCOO per barris; 3) assolir una major organització i coordinació. Apareixen per primer cop públicament les COJ.
- 6 de març: manifestació davant del *Sindicato Vertical* de Sabadell contra els acomiadaments i els expedients de crisi. És dissolta per la policia. Detinguts Manuel Molina Rodela, Ángel Rey Navarro, Juan González Merino, Ramón Fernández Jiménez, Benjamín Fernández Pereira, Rafael Quirós Sánchez i Pedro Martínez Ojeda. La convocatòria s'havia realitzat a Cornellà, Terrassa i Sabadell davant de les cases sindicals. Només es concretà finalment a Sabadell.
- 8 de març: són alliberats els detinguts per la concentració als sindicats.
- 26 d'abril: detenció de 16 persones de les COJ.
- 30 d'abril i 1 de maig: la nit del 30 d'abril la policia retira del carrer uns 15.000 fulls que convoquen el Primer de Maig. Pels fets del Primer de Maig a Sabadell seran detinguts 6 capellans i 2 seminaristes. A causa de la qual cosa hi ha una homilia el diumenge 5, en la qual s'atacà la intervenció de la policia. Els sacerdots detinguts són Joaquim Brustenga Miquel (Termes), J. M. Canals Lamiel (Campoamor), Eduard Fornes Gili (Ca n'Oriac), Andrés M. Vila Tintore (Torre Romeu), J. M. Borri Mestres (Torre Romeu), Joaquim Roca Lluverol (Can Rull), Lluís Casanoves Riera (seminarista de Campoamor), Enrique Roig Sansegundo (seminarista).

- 7 de maig: realització del judici pels detinguts a Sabadell al desembre de 1966, al TOP de Madrid. Els processats són: Tomás Chicharro Manero, Ángel Rozas Serrano, Juan González Merino, Manuel Tanco Torrado, Ginés Fernández Pérez, José Lara Aranda, Juan Vera Gómez, Ramón Fernández Giménez. Abans del judici, es demanaven 6 mesos per a Rozas i Chicharro i 4 per a la resta. Però en començar el judici ja es demanen 6 anys per als dos primers, 5 per a Ramón Fernández i 2 per a la resta. Acceptaren que eren de les CCOO i la defensa la portaren Agustí de Semir, Solé Barberà i Gil Matamala. Al final del judici foren condemnats a 4 anys, 6 mesos i un dia Ángel Rozas i Tomás Chicharro; a 2 anys, Ginés Fernández i Juan Gonzalez Merino, i a 6 mesos la resta, i a 10.000 ptes. José Lara.
- 7 de juny: 300 enllaços sindicals del metall, reunits en assemblea, demanen el retorn a la negociació col·lectiva, suspesa fins llavors, i la reforma de la *Ley sindical*.
- 21 de juny: reunió de la junta de dirigents sindicals de la comarca, que demanen la descongelació salarial i el retorn a la negociació col·lectiva.
- 3 de juliol: concentració de CCOO al *Sindicato Vertical* contra la congelació salarial, pel pagament de les vacances a la construcció, contra la repressió als enllaços sindicals i contra el Congrés Sindical de Tarragona. La concentració és dissolta per la policia.
- 11 de setembre: celebració a diversos barris de la ciutat de la Diada Nacional de Catalunya. De resultes d'aquesta commemoració, entre d'altres coses, seran detinguts i acusats els següents sabadellencs: Francisco Martín González, Francisco Martínez Madrid, Francisco Morante Marín, José Antonio Mateo Bizueta, Plácido Expósito Higuera, José Rodríguez Sánchez, Wenceslao Carrasco Leiva, Pablo Ortega Carmona, Santos Bravo Gutiérrez, Francisco Álvarez Martínez, José Fernández Jiménez, Francisco Aguilar Murillo, Manuel Morante Marín, Victoriano Albarca Lindo, Joaquim Zamoro Tejada, José Bravo Álvarez.
- 13 de setembre: es produeix una hora d'atur a l'empresa del metall IMAVI S.A., per l'acomiadament d'un treballador de l'HOAC. És readmès.
- 29 de setembre: manifestació a favor l'escola pública a Ca n'Oriac. Apareixen per primer cop les manifestacions llampec a Sabadell.

1969

- 24 de gener: estat d'excepció, que s'estendrà fins al 25 de març. Totes les persones de Sabadell pendents de complir condemna són detingudes i empresonades. El govern imposa un sostre salarial del 5,9 %.
- 2 de març: es realitzen a Sabadell diverses manifestacions contra l'estat d'excepció al crit de "*Poder Obrero*". Conflictes a la UH, Artetextil i ASEA/CES per trencar el sostre salarial imposat pel govern.
- 10 d'abril: es fa una reunió a Torre Romeu, a casa de Josep Maria Borri, amb gent de la UH, ASEA/CES, Banc de Sabadell i altres empreses. S'acorda fer una coordinadora d'empreses.
- 12 d'abril: són detinguts els germans Francesc i Marcel Golafre Bofarull. Havien participat en una manifestació llapec a Ca n'Oriac el 29 de setembre del 1968. Es vol escapar la direcció de les COJ.
- 13 d'abril: són detinguts Vicente Castellanos Sánchez, coordinador de les CCOO al Banc de Sabadell, Antoni Farrés Sabater, coordinador de les CCOO a la UH, i Álvaro García Trabanca, treballador d'ASEA/CES i membre de la USO. Les detencions arriben a afectar 13 membres de les CCOO i fan suposar a les autoritats que han aconseguit la desarticulació completa del moviment obrer a Sabadell.
- 18 d'abril: detenció de diverses persones per activitats comunistes. Entre elles Antonio Martínez Galera, Ramon Ruaix Muntaner, Núria Ribell Boada, Maria Rosa Ribell Boada, Carles Gumbau Gimeno, Francisco Ortiz Núñez, José María Roviralta Ferrer, Francisco Vila Jove.
- 30 d'abril: manifestacions llapec a diversos punts de la ciutat, convocades per CCOO i *CCOO-Poder Obrero*. Una de les manifestacions denuncia la firma del conveni del tèxtil, el qual incloïa un augment del 5,9 % salarial, el màxim que permetia el govern. De 600 enllaços sindicals, tan sols 38 havien firmat l'acord. Detenció de Roberto Trías Romero, Isidro Fenete Deops, Josep Maria Borri i Eduardo Traves, amb motiu de les manifestacions.
- 1 de maig: manifestacions llapec a diversos punts de la ciutat, convocades per CCOO, que acaben en una gran manifestació a Campoamor.

- 21 de maig: detencions pels fets del 30 d'abril i de l'1 de maig de 1969. Són detinguts Joaquim Valls Anques, Avelina Costa-Jussa Relat, Antonio Santiveri Villuendas, Ana Pérez García, José Alegría García, Josefa Pérez García, Pedro Esquinas Harruzo.
- 11 de setembre: pintades i banderes a diversos punts de la ciutat per les llibertats nacionals de Catalunya.
- 19 de setembre: malgrat el desig de les autoritats d'augmentar les detencions a Sabadell, els comandaments policials no saben qui més poden detenir.
- 8 d'octubre: conflictes a l'empresa ODAG contra les sancions a treballadors i la presència de guàrdies civils i la policia dins de la fàbrica.

1970

- 23 de febrer: Celestino Sánchez, treballador del metall i membre del PSUC i de les CCOO, és detingut.
- 12 de març: manifestació de l'oposició en solidaritat amb la lluita de l'AEG de Terrassa. Es produeixen diverses detencions.
- 15 de març: manifestació a la plaça de la Creu de Barberà, per la llibertat dels 12 detinguts en la manifestació de solidaritat amb l'AEG.
- Abril: mort un infant ofegat a la Plana del Pintor. Les associacions de veïns convoquen una manifestació multitudinària i silenciosa de dol.
- 20 d'abril: es reuneixen a l'Ajuntament 20 dones amb l'alcalde, demanant l'amnistia. Hi participen, entre d'altres: Genara Rey Falcón, Gabriela Marín Vicente i Ana Álvarez Navarra.
- Juliol: l'Associació de Veïns d'Espronceda decideix retenir els pagaments a l'*Obra Sindical del Hogar* fins que no sigui regularitzada la seva situació com a propietaris.
- 20 d'agost: es convoca una vaga a UH i ASEA/CES per reclamar augmentos salarials.

- 21 d'agost: Estruch Textil SA, amb una plantilla de 284 treballadors, entra en conflicte pel descompte salarial de les hores d'una vaga el dia 10 d'agost.
- 9 de setembre: reunió d'enllaços sindicals de la construcció. Es realitza una declaració de solidaritat amb els treballadors morts en les manifestacions de Granada i es demanen augments salarials.
- 29 de setembre: es firma el conveni del ram del metall, que preveu un augment salarial del 12 %, 21 dies de vacances pagades i Dijous Sant festiu no recuperable.
- Desembre: aturades a Roca Radiadors, Unitat Hermètica, ODAG i a les obres de la UAB contra el judici de Burgos i per les morts a Granada. Manifestació al carrer Martí Tries. Detenció de Jordi Farrés i Sabater i J. L. Valdivieso.
- 18 de desembre: aturades a la construcció de Sant Juan Despí, Cerdanyola i Sabadell. A Sabadell, manifestació de 200 treballadors. Són detinguts Juan Justicia Robles i Miquel Romero Caballero, del metall, i Francisco Jiménez Martínez i Juan García Carrasco, de la construcció.
- 23 i 24 de desembre: aturades a UH, reclamant les 40 hores laborals a la setmana, 3 dies més de vacances i una paga extraordinària més.

1971

- Primer al carrer Tres Creus i després a les Escoles Pies, es crea una escola de formació sindical. Aquesta escola, que pretén formar les noves generacions de militants, té la col·laboració, entre d'altres, dels professors Toni Farrés, J. M. Brunet, Lluís Brunet, Manel Garriga, Jesús Salvador, Manel Royes, Emili Ferrer, Álvaro García Trabanca i Ginés Fernández. Aquest mateix any Òmnium Cultural obre una delegació a Sabadell. També es funda la revista cultural *TS*, editada per l'Acadèmia de Belles Arts de Sabadell i els Amics de les Arts de Terrassa, que serà reiteradament clausurada per les autoritats a causa de les seves crítiques culturals al règim. Josep Sanmiquel, exregidor de l'Ajuntament i president de l'Acadèmia de Belles Arts, serà jutjat en aquest marc com a responsable de la revista *TS*.
- Eleccions sindicals: es renoven el 50 % dels enllaços sindicals. En el procés electoral, hi ha un gran control per part dels jerarques del *Sindicato Vertical* i l'oposició aconsegueix poques victòries. A la Junta Social del Metall hi accedeixen els representants de CCOO Francisco Morante i Pedro Ojeda. El PC m-l i altres grups de l'esquerra decideixen boicotejar les eleccions.

- 20 de gener: la UH protagonitza una conflictivitat continuada des del novembre, que no pararà fins que no es retirin les sancions dels treballadors suspesos de sou.
- 22 de febrer: vaga de solidaritat al ram de l'aigua a causa del conflicte prolongat que viu l'empresa Estruch S.A., amb 288 treballadors, arran de les sancions que s'havien imposat als enllaços sindicals Amador López López i Juan Arzona Casado. Vagues a TAECASA, a la TAT, a Ramon Buixó e Hijos, a Salvó y Cía, a Tintes y Aprestos Enrique Casanovas Angelet S.A., a Arrestos de Lana S.A, a Indústries Casablanques, a Figuerola i Alsina i a Catex. La patronal cedeix i s'arriba a un acord.
- Juliol: vaga general de la construcció a Sabadell. Més de 3.000 obrers es manifesten per les rambles. L'empresa Cubiertas y Tejados, amb obres a Ciutat Badia i a la UAB, demana vigilància constant sobre els seus treballadors. Malestar obrer davant de la presència de la policia.
- Agost: l'empresa ODAG realitza suspensió de pagaments. Els treballadors es tanquen a l'empresa i reben una àmplia solidaritat ciutadana. Les associacions de veïns fan manifestacions i recol·lectes de suport. El conflicte durarà fins al novembre.
- Octubre: Antoni Farrés i Sabater obre el primer despatx laboralista de Sabadell.

1972

- 27 i 28 de gener: vagues al sector bancari de Sabadell a causa de la negociació del conveni.
- 3 de febrer: gran vaga dels treballadors de la banca a Sabadell. S'arriba al laude, amb increments salarials de l'11 %.
- Febrer: el Comitè d'Estudiants de Sabadell, creat arran de les mobilitzacions contra el judici de Burgos, organitza les protestes contra la *Ley de educación*.
- Juliol: es retiren les assistents socials dels barris que havien protagonitzat fortes tensions amb les autoritats locals, a causa del seu compromís social i polític.

1973

- Gener: assemblea de 700 veïns d'Arrahona-Merinals. Decideixen retenir els pagaments a l'*Obra Sindical del Hogar* fins que no siguin arreglats els desperfectes del barri.
- 8 de febrer: aturades a Talleres Troquel, Altos Baciana, Clima Roca, Dragados y Construcciones, en solidaritat amb JAEGER, fàbrica que es troba ocupada pels treballadors en demanda de millores laborals. La Guàrdia Civil els acaba desallotjant.
- 19 de febrer: assemblees i recollida de diners a Estampados Sabadell, COMEX, ECISA, INERGA, UH, en solidaritat amb els treballadors de JAEGER.
- Març: vaga de 15 dies a l'Escola Industrial. Els estudiants demanen que l'escola sigui pública, millor professorat i representativitat dels delegats estudiantils. Hi hauran forts enfrontaments amb la policia i 10 detinguts. A dos nois els imposaren 1 any de presó i a una noia 4 mesos.
- Abril: manifestacions de solidaritat i contra la repressió a Ca n'Oriac, pels fets de la Térmica del Besos. Hi haurà 7 detinguts.
- Juliol: conflictes a la Caixa de Sabadell.
- Setembre: a la tornada de les vacances 9.000 veïns es veuen afectats per les contribucions especials per les obres de la Gran Via. El conflicte entre el moviment veïnal i l'Ajuntament per aquest projecte implicarà un nou impuls en la creació del Secretariat Provisional de les Associacions de Veïns de Sabadell, així com en la implicació de les entitats en la dinàmica política local.
- 11 i 12 de desembre: jornades de lluita convocades per les CCOO en relació amb el procés 1001.

1974

- 14 de gener: judici a l'Ajuntament de Sabadell pels acomiadaments de la Residència Albada. Els educadors, acomiadats per un govern local que no acceptava el caràcter progressista de la seva línia pedagògica, acabaren guanyant el judici. La solidaritat i el compromís de les entitats ciutadanes amb els educadors que despertà el cas erosionà fortament el prestigi de l'Ajuntament.

- 8 de març: els enllaços sindicals del ram de l'aigua convoquen una vaga d'un dia pel conveni.
- 9 de març: 300 persones surten en manifestació de la Puríssima, per la Via Massagué, amb presència de la LCR i de grups de cristians, contra la pena de mort a Puig Antich. La policia dispara a l'aire.
- 8 de setembre: reunió de l'Assemblea de Catalunya a les Escolàpies de Sabadell, amb el permís de la mare superiora. Gran desplegament policial, es tanca el centre de la ciutat i, amb el suport d'un helicòpter, són detingudes 67 persones.
- 27 d'octubre: es crea l'Assemblea Democràtica de Sabadell al bosc de Togores, en una reunió de 307 representants de partits, organitzacions socials, entitats, professions, etc. Era l'encarnació de l'Assemblea de Catalunya —en la qual era representada per Manel Pagès— a Sabadell, i es reunirà habitualment als locals de la Cooperativa la Sabadellenca, que tenia com a president Lluís Brunet.
- 5 de desembre: es convoca una vaga general a tot Catalunya en solidaritat amb el Baix Llobregat. Només hi haurà aturades importants, a més del Baix Llobregat, a Sabadell.

1975

- Juny: el número 5 de la revista cultural *TS*, impulsada per l'Acadèmia de Belles Arts de Sabadell, denuncia el fals catalanisme del consistori local. De resultes d'això, es generà un fort contenciós amb les autoritats.
- Juny: eleccions sindicals, amb l'àmplia victòria de les candidatures unitàries democràtiques. En el sindicat del metall s'arriba a ocupar la Junta Social.
- Setembre: l'Assemblea Democràtica de Sabadell organitza la campanya per l'amnistia i contra les penes de mort a cinc anti-franquistes.
- 25 de setembre: tancada de ciutadans i clergat a la parròquia de Sant Fèlix contra les penes de mort.
- 26 de setembre: manifestació pel passeig General Primo de Rivera contra les penes de mort.
- 27 de setembre: aturades a UH, ASEA/CES i Artés contra l'execució dels cinc aquell mateix dia. Concert de Raimon a la Faràndula.

- 28 de setembre: full parroquial a Sabadell contra les execucions.
- 28 de setembre - 2 d'octubre: aturades parcials a diverses empreses de la ciutat en protesta contra les execucions.
- 4 d'octubre: manifestació pel centre de la ciutat i concentració de cotxes en protesta per les penes de mort.
- 7 de novembre: boicot als autobusos i deixada anar de gallines per l'amnistia.
- 18 de novembre: boicot als autobusos de Sabadell per l'amnistia i contra la repressió.
- 20 de novembre: mort del general Franco. Manifestació per l'amnistia pel centre de la ciutat.
- 11 de desembre: aturades a les principals fàbriques de la ciutat i vaga estudiantil per l'amnistia.
- 22 de desembre: les associacions de veïns de la ciutat fan públic un manifest demanant la dimissió del consistori i la seva democratització.
- 24 de desembre: 34 entitats de la ciutat firmen un manifest demanant que l'Ajuntament assumeixi l'amnistia.
- 30 de desembre: ple municipal, en què es rebutja el manifest per l'amnistia i es produeixen diversos accidents violents.

1976

- 4 de gener: assemblea a la parròquia de Sant Oleguer. L'Assemblea Democràtica de Sabadell i les associacions de veïns decideixen iniciar una campanya de recollida de firmes per la dimissió del consistori.
- 16 de gener - 19 de gener: aturades i manifestacions dels treballadors de la banca a la ciutat.
- 18 de gener: es recullen 8.117 firmes per la dimissió del consistori.
- 21 de gener: concentració per lliurar les firmes a favor de la dimissió del consistori, dissolta per la policia.

- 23 de gener: comencen les vagues a l'ensenyament.
- 30 de gener: comença la vaga general al Baix Llobregat.
- 12 de febrer: diverses manifestacions a la ciutat pel lliurament de firmes demanant la dimissió del consistori, dissoltes. Finalment una comissió pot arribar fins a l'ajuntament i lliurar les firmes.
- 13 de febrer: manifestació per l'ensenyament públic, que acabà amb tres nens ferits per la policia. Els dies següents, assemblea a la parròquia de Sant Fèlix, que convoca una manifestació de repulsa per al dia 19 de febrer.
- 15 de febrer: assemblea de CCOO, que demana la vaga per al dia 19 de febrer en repulsa per la repressió dels infants.
- 16 de febrer: comença la vaga dels estudiants.
- 17 de febrer: comença la vaga del sector de la construcció a Sabadell.
- 18 de febrer: comença la vaga del sector tèxtil.
- 19 de febrer: manifestació de 6.000 persones pel centre de la ciutat. Ferits greus.
- 20 de febrer: a primera hora, la Unitat Hermètica comença la vaga, que va paralitzant totes les indústries de la ciutat. Assemblea a l'església de Ca n'Oriac, que convoca vaga general per al 23 de febrer contra la repressió, per la dimissió del consistori, l'amnistia i la democràcia.
- 22 de febrer: assemblea de 500 representants de CCOO, USO, COA i delegacions de comerciants a l'ermita de Sant Julià per preparar la vaga general.
- 23 de febrer: vaga a gairebé tota la indústria, comerços de barri, instituts i escoles de la ciutat. Es crea la Comissió d'Interrams per negociar. Detenció de treballadors que participaven en els piquets de vaga.
- 24 de febrer: extensió de la vaga a bars, comerços del centre, forns de pa, taxis i autobusos. Manifestacions a la UAB, Cerdanyola, Sant Cugat, Barberà i Polinyà.

- 25 de febrer: Televisió Espanyola reconeix 45.000 treballadors en vaga. Assemblea d'uns 6.000 treballadors al Pavelló d'Esports de la ciutat. Es decideix que la vaga no acabarà fins que siguin alliberats els detinguts.
- 26 de febrer: llargues marxes de treballadors es dirigeixen cap a les pistes d'atletisme, on es realitza una gran assemblea de 30.000 persones. A la tarda, vuit dels onze detinguts arriben a les pistes d'atletisme, la resta serà alliberada més tard.
- 27 de febrer: s'acaba la vaga general. L'alcalde abandona l'alcaldia i és substituït per un alcalde provisional. Pocs dies després, el PSUC es presentat públicament al bar La Mata.
- Març: Assemblea general del PSUC a Sentmenat, amb la participació de Gregorio López Raimundo, per valorar la vaga general.
- Juny: es constitueix, en una assemblea d'enllaços i jurats del metall, una comissió deliberativa per preparar la taula reivindicativa dels treballadors en la negociació del conveni del metall. La constitució d'aquesta comissió trenca els mecanismes de negociació tradicionals controlats per les jerarquies del *Sindicato Vertical*.
- 2 de setembre: davant la negativa patronal a acceptar els 33 punts de la plataforma reivindicativa dels treballadors del metall, l'assemblea de treballadors declara que aquests són innegociables.
- 14 de setembre: 14.000 treballadors del metall van a la vaga pels 33 punts de la plataforma reivindicativa.
- 16 de setembre: assemblea d'empresaris del metall, que decideix demanar a les autoritats el permís per tancar totes les empreses. S'estén la vaga a Rubí, Castellar, Caldes, Ripollet, Cerdanyola i Santa Perpètua.
- 23 de setembre: el govern aprova un laude pel conveni del metall.
- 24 de setembre: les dones del metall s'organitzen en una assemblea a Sol i Padrís. Decideixen articular la solidaritat, estendre la vaga i organitzar espais lúdics en el conflicte.
- 26 de setembre: gran festival per la unitat a Sant Julià, que aplega 15.000 persones. Es recullen 5 milions de pessetes, que són centralitzats per la Cooperativa la Sabadellenca. Aquesta cooperativa organitza els bons, intercanviables per productes per part dels vaguistes.

- 27 de setembre: vaga de solidaritat amb el metall, que afecta 2.000 treballadors del tèxtil, gairebé tota la construcció, 950 treballadors de les químiques i el servei d'escombriaires.
- 30 de setembre: nova vaga de solidaritat, que afecta un 20 % del sector tèxtil. Una comissió de treballadors intenta negociar amb la patronal 4 dels 33 punts inicials de la plataforma reivindicativa. Els empresaris s'hi neguen, reclamant que s'accepti el laude del govern.
- 5 d'octubre: el Govern Civil prohibeix la realització d'actes populars de solidaritat en la vaga del metall.
- 7 d'octubre: la Delegació Provincial de Sindicats prohibeix les reunions d'enllaços i jurats de la vaga. La policia evita les assemblees a la parròquia de Ca n'Oriac. La patronal informa que, si no es torna a la feina, hi haurà acomiadaments col·lectius. Forts enfrontaments entre manifestants i policia a la ciutat.
- 10 d'octubre: assemblees als boscos, de CCOO, COA (Comissions Obreres Anticapitalistes) i USO. Decideixen el retorn a la feina a canvi que no hi hagi acomiadaments.
- 11 d'octubre: assemblea a la parròquia de Ca n'Oriac. Es decideix el retorn a la feina. El Partido de los Trabajadores de España (PTE) i la Lliga Comunista Revolucionària (LCR) demanen la continuïtat de la vaga.